

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
ในเขตกรุงเทพมหานคร
RELIGION AFFAIR ADMINISTRATION OF
PHRA SANGKHADHIKAN IN BANGKOK.

พระมหาไถ่รุ่ง รุจิธมฺโม (ทองมา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
ในเขตกรุงเทพมหานคร

พระมหาไถ่รุ่ง รุจิธมฺโม (ทองมา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**RELIGION AFFAIR ADMINISTRATION OF
PHRA SANGKHADHIKAN IN BANGKOK.**

Phramaha Klairoong Rujithammo (Thongma)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Educational Administration)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การบริหารการศึกษา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.เริงชัย หมีนชนะ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู่)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สิน งามประโคน)

กรรมการ

(ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู่

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สิน งามประโคน

กรรมการ

ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาไถ่รุ่ง รุจิชโม (ทองมา))

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร
ผู้วิจัย	: พระมหาไถลรัฐ รุจิธมโม (ทองมา)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	
	: ผศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู พธ.บ., M.A., Ph.D.
	: ผศ.ดร. สีน งามประโคน พธ.บ., M.A., Ph.D.
	: ผศ.ดร.อินฉา ศิริวรรณ พธ.บ., M.Ed., Ph.D.
วันสำเร็จการศึกษา	: ๗ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การศึกษา เรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์
๑) เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ๒) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระ
สังฆาธิการ ในเขต กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นพระสังฆาธิการในกรุงเทพมหานคร จำนวน
๑๐๖ รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์
ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance)

ผลการศึกษา พบว่า

พระสังฆาธิการ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร
ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก
เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ด้านการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการให้ความสำคัญการวางแผนการ
ก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดอย่างเป็นระบบ มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นชาวพุทธมีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัด, ด้านการศึกษา
สงเคราะห์ มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นและมีการมอบ
ทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการส่งเสริมให้
พระภิกษุไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผย
แผ่ธรรมะแก่ประชาชน ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อช่วยงานสังคม
และดำเนินการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านที่เข้ามาทำบุญในวัด ด้านการศาสนศึกษา
จัดสรรงบประมาณการเงินจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนนักเรียน บาลี และปริยัติอย่างทั่วถึงและ

คัดเลือกครูสอนนักเรียน บาลีที่มีคุณภาพสอนและใช้กฎระเบียบการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะและออกกฎระเบียบใหม่ๆเพื่อพัฒนาวัดอยู่เสมอ ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

แนวทางการบริหารกิจการ พระสังฆาธิการต้องมีส่วนร่วมและเข้าร่วมประชุมตามมติมหาเถรสมาคมเพื่อชี้แจงข่าวสารการประชุมหรือเพื่อชี้แจงกฎระเบียบภายในวัด มีการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมโดยเพิ่มบุคลากรทางการศึกษาทั้งครูผู้สอนและนักเรียน และส่งเสริมให้ขวัญกำลังใจครูผู้สอน ผู้บริหารควรมอบทุนศึกษาสงเคราะห์แก่ผู้เรียนเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ควรส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เช่น สถานศึกษา หน่วยราชการ และเอกชน ตลอดจนวางแผนสร้างเสนาสนะเท่าที่จำเป็น ควรนำงบประมาณไป พัฒนาด้านอื่นให้สมดุลกัน และมีส่วนร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการจัดกิจกรรมการบริหารงานด้านสาธารณสงเคราะห์ให้มากขึ้น

Thesis Title : Religion Affair Administration of Phrasangkhadhikan in Bangkok.

Researcher : Phramaha Klairoong Rujithammo (Thongma)

Degree : Master of Arts (Educational Administration)

Thesis Advisory Committee

: Asst.,Prof.Dr. Somsak Boonpoo B.A., M.A., Ph.D.

: Asst.,Prof.Dr. Sin Ngamprakhon B.A., M.A., Ph.D.

: Asst.,Prof.Dr. Intha Siriwan, B.A., M.Ed.,Ph.D.

Date of Graduation : March 7, 2013

Abstract

The study of Religion Administration of Phrasangkhadhikan is designed and implemented to achieve these objectives: a) to study the details of the topic assigned thoroughly b) to compare the similarities and differences of the current situations c) to study the various suggestions concerning the said topic. All these issues are done among 106 Phrasangkhadhikans within the boundary of Bangkok. The data is analyzed by means of frequency, percentage, mean and standard variation and one-way analysis of variance.

The opinions, collected from the sample group, lead to the conclusive results which can be sorted into 6 aspects. They are as follow:- a) the governance b) the religious study c) the educational aid d) the propagation of Buddhism e) the public administration and f) the public housing by the overall

The study apparently found that Phrasangkhadhikans focus on the importance of planning the construction of conventional temples owing to the generally accepted close connection in terms of culture between monasteries and local inhabitants. As for educational aid, a great number of Phrasangkhadhikans grant perpetual support to needy students and schools in the forms of scholarships at all levels. Besides the trend is clearly growing so the closeness between the two sides is confirmed and expanded. Next comes the propagation of Buddhism. While Buddhism is strongly established in the kingdom of Thailand, Phrasangkhadhikans make it a point to have it spread abroad. Monks are trained to use English and convey accurate contents of Buddhism. With their English fluency, they can help promote the religion both to foreigners in Thailand and overseas. As for the public housing, rarely do Thai Buddhists live far from temples, physically as well as

mentally. They often pay visits to temples of their choice. Seeing this, Phrasangkhadhikans perform significant roles to promote the co-operation between communities and temples. Facilities are constructed and provided for the flow of incoming merit-makers. Another essential point is the religious studies. With the utmost quality education of Dhamma and Bali at the pinnacle of the plan, Phrasangkhadhikans do their best to manage the financial budget, purchase and maintain equipment needed for the mission. Last but not least they see to it that high caliber teaching staff is employed. Phrasangkhadhikans take excellent care to develop the temples of which they are in charge. It is also clear that these procedures are done across the board at all time.

The opinions collected for and used in this study are supplied by Phrasangkhadhikans, all in Bangkok, at various administrative levels ranging from vice Dean district; Dean district, assistant abbot and abbot. There is not statistically significant difference at 0.05

The suggestions concerning Religion affair administration in Bangkok.

The participation and attention to the meeting of the synod or General Assembly of the Phrasangkhadhikans must be encouraged. So when problems or issues arise, clarification can be achieved in time for correction. As of now, there are not enough personel to teach at Dhamma schools. To alleviate this shortage, more incentive and morale support must be promoted by administrators for both parties; the teachers as well as the learners. So more people would turn to this field and it must be implemented on a regular basis. Phrasangkhadhikans are supposed to take every opportunity available to encourage propagation of Buddhism especially on Buddhism's sacred days. This should not be limited solely within the monastery's compound. Outside communities, such as schools and government offices should also be included. Construction of physical facilities is necessary but it should not be overly done. Budgets are limited so they must be sensibly distributed in order to accomplish a decent balance. Phrasangkhadhikans should involve themselves with local organizations in order that more and better activities on public assistance are obtained.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง ๓ ท่าน ซึ่งประกอบด้วย ผศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ, ผศ.ดร. สีน งามประโคน ที่ให้การแนะนำตรวจแก้ไขให้ข้อเสนอแนะ ติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์ทั้ง ๓ ท่าน เป็นอย่างยิ่ง และขอเจริญพรขอบคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูปลัดมารุต วรมงคลโล, ผศ.ดร. คณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ขอเจริญพรขอบคุณ รศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร และ ผศ.ดร. สุทธิพงศ์ ศรีวิชัย ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, ผศ.ดร. เรืองชัย หมื่นชนะ และนางสาวอมราภรณ์ โพธิ์แดง ผู้อำนวยการโรงเรียนบางบัว (เฟื่องตั้งตรงจิตวิทยาการ) ทั้ง ๕ ท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจทานแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยอย่างละเอียดและถูกต้อง ผู้วิจัยรู้สึกปลาบปลื้มใจเป็นที่สุดที่ได้รับ ความกรุณาเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ พระครูปลัดมนัส สุขโม เจ้าอาวาสวัดบางบัว ที่ได้เมตตาเปิดโอกาสให้ศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ ขอขอบคุณ พระภิกษุสามเณรวัดบางบัว ที่ได้ช่วยเหลือตอบแบบสอบถาม

สุดท้าย ขอคุณงามความดี ความรู้ในการศึกษา และในการวิจัยครั้งนี้ ขออุทิศถวายให้หลวงพ่อบุญพิมพ์ ฐิติจาโค (ทองมา) บิดาของผู้วิจัยที่ล่วงลับไปแล้ว และขอจงเป็นบุญกุศลแก่ โยมแม่เรียง ทองมา, โยมพี่-น้อง ญาติสนิทมิตรสหายทุก ๆ คน ที่ไม่สามารถกล่าวนามได้ทั้งหมด ผู้วิจัยรู้สึกยินดีในความกรุณา ความปรารถนาของทุกๆท่าน เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้

พระมหาไถลั้รุ่ง รุจิธมฺโม (ทองมา)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหาร	๗
๒.๒ แนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๓๓
๒.๒.๑ ด้านการปกครอง	๓๗
๒.๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา	๔๓
๒.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔๖
๒.๒.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๙
๒.๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ	๕๓
๒.๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๕๕
๒.๓ บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๖๐
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๒
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๙

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๐
๓.๒ ประชากร	๗๐
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๑
๓.๔ การสร้างมือในการวิจัย	๗๑
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๒
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๒
๓.๗ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล	๗๓
 บทที่ ๔ ผลการศึกษา	 ๗๔
๔.๑ ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๕
๔.๒ ผลการศึกษาข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๗๙
๔.๓ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร หาค่าความแปรปรวนทางเดียว One-Way ANOVA	๘๖
๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมพัทธ์ความคิดเห็นพระสังฆาธิการ	๙๔
 บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	 ๙๕
๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๙๕
๕.๒ การอภิปรายผล	๙๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๓
 บรรณานุกรม	 ๑๐๕
ภาคผนวก	๑๑๑
ภาคผนวก (ก) แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๑๑
ภาคผนวก (ข) รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๑๘
ภาคผนวก (ค) หนังสือติดต่อหน่วยงานราชการเพื่อขออนุญาตแจกแบบสอบถาม	๑๒๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ แสดงจำนวนประชากร ทั้ง ๕ เขต	๗๐
๔.๑ จำนวนข้าราชการของพระสังฆาธิการ จำแนกตามตำแหน่งพระสังฆาธิการ	๗๕
๔.๒ จำนวนข้าราชการของพระสังฆาธิการ จำแนกตาม อายุ	๗๕
๔.๓ จำนวนข้าราชการของพระสังฆาธิการ จำแนกตามพรรษา	๗๖
๔.๔ จำนวนข้าราชการของพระสังฆาธิการ จำแนกตาม การศึกษาสายสามัญ	๗๖
๔.๕ จำนวนข้าราชการของพระสังฆาธิการ จำแนกตาม การศึกษาทางธรรม	๗๗
๔.๖ จำนวนข้าราชการของพระสังฆาธิการ จำแนกตาม การศึกษาทางเปรียญธรรม	๗๗
๔.๗ จำนวนข้าราชการของพระสังฆาธิการ จำแนกตามประเภทการปกครอง	๗๘
๔.๘ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม	๗๙
๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการปกครอง	๘๐
๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการศาสนศึกษา	๘๑
๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๘๒
๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๘๓
๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการสาธารณูปการ	๘๔
๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการสาธารณูปการ	๘๕
๔.๑๕ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะ อำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่ บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ	๘๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๖ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตาม อายุ	๘๗
๔.๑๗ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตาม พรรษา	๘๘
๔.๑๘ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตาม การศึกษาสายสามัญ	๘๙
๔.๑๙ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตาม การศึกษาทางธรรม	๙๐
๔.๒๐ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ จำแนกตาม การศึกษาทางเปรียญธรรม	๙๑
๔.๒๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ จำแนกตาม ประสบการณ์การปกครอง	๙๒
๔.๒๒ ผลการทดสอบสมมติฐานเพื่อผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสังฆาธิการต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน	๙๔

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

๓.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

๖๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันนี้การศึกษาสงฆ์ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงต้องอาศัยหลักศาสนธรรมที่สามารถน้อมนำไปปฏิบัติ มีศาสนสถานไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และมีศาสนบุคคล คือ พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ปฏิบัติตาม คำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเผยแผ่พุทธธรรม สังคมไทย ให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า เป็นบุคคลที่มีฐานะพิเศษทางสังคม ได้รับการยอมรับนับถือ สังคมไทยให้ความเอื้อเฟื้อและแสดงความเคารพนอบน้อมต่อพระสงฆ์เมื่อได้พบเห็น ยิ่งพระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยด้วยแล้ว มักจะได้รับการยอมรับนับถือจากพุทธศาสนิกชนอย่างมาก เมื่อพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชน ยิ่งทำให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป หากพระสงฆ์ประพฤติในทางเสียหาย ก็จะทำให้ศาสนามีความเศร้าหมองและประชาชนเสื่อมความศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ประพฤติดีปฏิบัติชอบ คุณานุประโยชน์ ก็จะเกิดแก่สังคมสงฆ์มากยิ่งขึ้น

การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบบริหารที่ดี ศาสนา ก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีความรู้รูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิด ซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตาม ความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การบริหาร คณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม มติ ข้อบังคับหรือระเบียบมหาเถรสมาคม และ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช^๑

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้ ได้ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครอง ได้อาศัยอำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุน เมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยในคณะสงฆ์ จนเป็นเหตุขัดข้องและจำเป็นต้องพึ่งรัฐ ก็ได้อาศัยอำนาจรัฐช่วยแก้ไข ดังเช่นสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช การคณะสงฆ์และการพระศาสนาได้ดำเนินมาด้วยลักษณะนี้ และเป็นที่ยอมรับนับถือของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ตลอดจนองค์ประมุขของประเทศ เพราะคณะสงฆ์ได้ดำเนินกิจการ

^๑กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

คณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ไพศาลแก่คณะสงฆ์และประเทศชาติ อันเป็นส่วนรวม ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระมหากษัตริย์ทรงถวายอำนาจรัฐเพื่อให้จัดระบบ การปกครองคณะสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ คณะสงฆ์ จึงได้อาศัยอำนาจรัฐจัดการปกครองตามกฎหมายแต่นั้นมา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๘ พระมหากษัตริย์ ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับแรกเพื่อให้จัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่โดยมีรูปแบบคล้ายกับการปกครองราชอาณาจักรตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ครั้นต่อมาในรัชกาลที่ ๙ ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ จนปัจจุบัน

การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวก ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการ ปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบทอดและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบทอดและถ่ายทอดพระธรรมคำ สอน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุตามพระธรรมวินัย สามารถสร้างความ ศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะชาวพุทธอีกด้วย

เมื่อเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระธรรมวินัยขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็มี วิธีแสดงออกหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาวพุทธ โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยพุทธกาล กุลบุตรชาวพุทธ จะต้องหาโอกาสบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษา พระธรรมวินัยเมื่อมีการบรรพชาอุปสมบทกันอย่างแพร่หลาย ทำให้มีพระภิกษุสามเณรเพิ่ม มากขึ้น การที่มีพระภิกษุสามเณรเพิ่มมากขึ้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวางระบบการบริหาร จัดการเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม เพราะการปกครองนั้น เป็น ส่วนหนึ่งของการบริหารกิจการพระสงฆ์และพระศาสนาให้มีความเจริญก้าวหน้า ความตั้งมั่น ของพระศาสนาจะเกิดประโยชน์ แก่คณะสงฆ์และมหาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม การศึกษาให้ เข้าใจอย่างถ่องแท้ในแง่วิชาการเกี่ยวกับความหมายของการปกครอง ประเภทการปกครอง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ รวมถึงการใช้อำนาจในรูปแบบตามพระวินัย บัญญัติกับรูปแบบตามอำนาจของรัฐ ซึ่งตราผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับต่าง ๆ และ วิวัฒนาการการปกครองในแต่ละยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงตามลำดับ นำมาซึ่งความเข้าใจอัน ดีงามและมีประโยชน์โดยตรงต่อการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความสงบเรียบร้อยเป็นแบบอย่าง

การปกครองของสังคมทั่วไปซึ่งในสังคมสงฆ์ ได้รับการยกย่องเชิดชูให้มีสถานภาพสูงกว่าบุคคลทั่วไป^๒

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน หากจะนำไปเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ อาจจะนับว่าอยู่ในระดับที่ดีกว่าบางจังหวัด แต่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด อีกทั้งปัจจุบันงานกิจการคณะสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้พระสังฆาธิการต้องเร่งปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุก เพื่อให้เกิดการกระตุ้นงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม โดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มียุทธศาสตร์ในการปกครอง อาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารได้ไม่ทั่วถึง จะส่งผลกระทบต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้งอาจทำให้ขาดการวางแผนพัฒนาศาสนวัตถุและศาสนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ แม้แต่การจัดระบบหนังสือโต้ตอบหรือการประสานงานกับเจ้าคณะปกครองสงฆ์ ก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและราบรื่น เพราะพระสังฆาธิการบางรูปไม่สามารถเขียนหนังสือราชการได้หรืออาจไม่เข้าใจเรื่องงานเอกสาร ส่งผลให้การรายงานตามระเบียบของคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าออกไป จึงเป็นภาระของเจ้าคณะปกครองชั้นสูงขึ้นไปที่จะต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการเขตกรุงเทพมหานคร ว่า ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบ ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคมอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไปทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

^๒ คณาจารย์มหาวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาการบริหารกิจการพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติและกฎระเบียบของมหาเถรสมาคม ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มประชากรจากการให้ตอบแบบสอบถาม คือ พระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ทั้ง ๕ เขต จำนวน ๑๐๖ รูป

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ การปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกาย ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๕ เขต เป็นพื้นที่ในการศึกษา

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การบริหารงานของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ การเปรียบเทียบการบริหารงานของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร มีอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระสังฆาธิการ ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสังฆาธิการ ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสังฆาธิการ ที่มีระดับพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสังฆาธิการ ที่มีระดับการศึกษาทางสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๕ พระสังฆาธิการ ที่มีระดับการศึกษาธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๖ พระสังฆาธิการ ที่มีเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๗ พระสังฆาธิการ ที่มีประสบการณ์การปกครองต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบริหาร หมายถึง การปกครอง การจัดการ การดำเนินการ กระบวนการวางแผน การควบคุมการจัดบุคลากรที่มงาน การใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือหน่วยงานนั้น ๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร จะต้องปฏิบัติหรือจะต้องกระทำอันถือเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ ประกอบด้วย ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกิจการคณะสงฆ์เป็นกิจการทางพระศาสนาที่เน้นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกาย กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในเขตกรุงเทพมหานคร

ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หมายถึง ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุผู้ทำหน้าที่รักษาการในตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ระดับต่างๆ เป็นต้น

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติหรือต้องกระทำอันเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกายในเขตกรุงเทพมหานคร ด้วยกระบวนการบริหารทั้ง ๖ ด้าน คือ

๑. **การปกครอง** หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการดูแลคณะสงฆ์ ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคมและพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

๒. การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในสัทธรรม ๓ ของบรรพชิตและคฤหัสถ์

๓. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งจะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจจะเป็นโรงเรียนการกุศลภายในวัด หรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจน หรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา อบรมสมถวิปัสสนากรรมฐาน การบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆ เพื่อรักษาประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนา และการให้ธรรมะหรือสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดตั้งห้องสมุดไว้ในวัด เพื่อจัดหนังสือธรรมะไว้เผยแผ่ให้แก่ประชาชนได้ศึกษา

๕. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติในวัด ด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติม ให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

๖. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณะประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาสังคมและชุมชน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑.๗.๓ ทำให้ทราบแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนากิจการคณะสงฆ์ให้เจริญยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร วาสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหาร
- ๒.๒ แนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
 - ๒.๒.๑ ด้านการปกครอง
 - ๒.๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา
 - ๒.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์
 - ๒.๒.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - ๒.๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ
 - ๒.๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์
- ๒.๓ บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารงานเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุกๆ องค์กร ทั้งนี้เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าองค์กรนั้นๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การบริหารงานขององค์กรต่างๆ ที่ดีนั้น ผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผนให้บุคลากร สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้เพราะ ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ร่วมด้วย ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการ เป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเอง

มีนักวิชาการ นักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานไว้หลากหลาย ดังนี้

ทองหล่อ เดชไทย ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคลและยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มาก

ในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผนส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^๑

พิทยา บวรวัฒนา กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจด้วยความเที่ยงธรรมและอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้^๒

ติน ปรัชญพฤทธิ์ ได้ให้ความหมายว่าการบริหาร หมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และ นำนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจนั้น หมายถึงเกี่ยวข้องกับการนำเอา นโยบายสาธารณะปฏิบัติ^๓

มัลลิกา ตันสอน ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่าหมายถึง การกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยความสะดวก และการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^๔

เด่น ชะเนติยง ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะ เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ การบริหารจัดเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ทั้งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (Knowledge) มีหลักเกณฑ์ (Principle) และทฤษฎีที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะดังนั้น นักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์ และศิลปะ^๕

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ กล่าวว่ากระบวนการบริหารเกิดได้หลายแนวคิด เช่นโพสท์ คอรับ (POSDCORB) เกิดจากแนวคิดของลูเธอร์ กุลลิค (Luther Gulick) และลินดอล เออร์วิก (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร ๗ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริงงานบุคคล (Staffing) การอำนวยความสะดวก (Directing) การ

^๑ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่๑แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^๒พิทยา บวรวัฒนา, การบริหารเชิงบูรณาการ, (นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖) หน้า ๒.

^๓ติน ปรัชญพฤทธิ์, ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕) หน้า ๘.

^๔มัลลิกา ตันสอน, การจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

^๕เด่น ชะเนติยง, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๕๒.

ประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่กระบวนการบริหารตามแนวคิดของเฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอดค (POCCC)^๖

จันทราณี สงวนนาม ได้สรุปว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ คือมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎี ที่ฟังเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานโดยลักษณะเช่นนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ่าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมแล้ว การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)^๗

ประดิษฐ์ บอดิฉิน ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแบบของยอร์ช (George) ไว้วว่า กระบวนการที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การดำเนินงานและการควบคุมเพื่อใช้ให้กิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยคนและทรัพยากร^๘

สมพงษ์ เกษมสิน ได้กล่าวโดยสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการการบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^๙

^๖วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย, (กรุงเทพมหานคร : โฟร์เพซ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๙.

^๗จันทราณี สงวนนาม, การสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (ม.ท.ป, ๒๕๓๖), หน้า ๔.

^๘ประดิษฐ์ บอดิฉิน, “กระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดกลุ่มภาคเหนือ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓.

^๙สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔), หน้า ๓.

สิรภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหารมาจากภาษาบาลีว่าปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความ นำไปดั่งนั้น คำว่าบริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกจำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อม หัน, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปณฺหํ ปริหริตํ สมตฺโต” แปลว่า ผู้สามารถ เพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไป โดยรอบ หรือกำจัดปัญญญาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^{๑๐}

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง^{๑๑}

สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสีโยกฤษฎ์ ได้ให้ความหมายของการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๑๒}

เชพแมน (Chapman) กล่าวว่า หมายถึง การขับเคลื่อนงานภายในองค์กรให้เดินไป ข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ (Leadership) การแนะแนว (Guiding) และการกระตุ้น (Motivative) ความเพียรของผู้อื่นเพื่อสู่เป้าหมายขององค์กร และยังรวมไปถึงการให้กำลังใจ (Inspiring) การสื่อสาร (communicating) การวางแผน (planning) และการจัดการ (Management)^{๑๓}

คูนท์และไวฮีริช (Koontz & Wehrich) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการ ออกแบบและการดำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของผู้ร่วมงาน กลุ่มบุคคล ที่จะร่วมมือกัน ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับข้อจำกัด พื้นฐานที่ต้องการพอขยายความได้ดังนี้

^{๑๐} สิรภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๑๑} นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, **การบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาบริหาร การศึกษาคณะครุศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๓.

^{๑๒} สุธี สุทธิสมบุรณ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๑๓} E.N.Chapman, **Supervisor Survival Kit**, (second edition, California: Science Research Associates Inc., 1995), p.3.

๑. ผู้บริหารทำตัวเป็นผู้จัดการใน การวางแผน การจัดการองค์กร การบริหารงานบุคคล การควบคุมดูแล
๒. การจัดการทุกชนิดในองค์กร
๓. ผู้จัดการนั้นจะต้องบริหารทุกระดับชั้น
๔. ผู้จัดการทุกคนต้องมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน พยายามสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้สูงกว่ามาตรฐาน
๕. การจัดการนั้นเกี่ยวข้องกับผลผลิต ทำให้ได้ผลผลิตขึ้นมาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๑๔}

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแบบของ ลูเธอร์ กุลลิก (Luther Gulick) ไว้ว่า การบริหารเป็นศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารย่อมจะให้ความรู้ที่เชื่อถือได้กับผู้บริหารว่าต้องทำอะไรภายในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ และช่วยให้พวกเขาคาดคะเนถึงผลลัพธ์ของการกระทำของพวกเขาได้^{๑๕}

ศจี อนันต์นพคุณ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป นำทั้งศาสตร์และศิลป์ มาใช้ในการทำงานร่วมกัน เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยการบริหารอย่างเหมาะสมและให้กระบวนการบริหารอย่างมีระบบ^{๑๖}

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วย องค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๑๗}

ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร ศึกษาการให้ความหมาย การบริหาร คือ การทำงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์กรโดยมีหลักการดังนี้

^{๑๔} กูนส์และไวฮีริช Harold Koont & Heinz Wehrich, Ninth Edition Management, (New York : McGraw Hillbook, 1991), p. 4.(สืบค้นวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๕) www.chakham.ac.th/technology/computer/web01.htm.

^{๑๕} สมยศ นาวิการ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๑๖} ศจี อนันต์นพคุณ, กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ, (สงขลา : ชลบุตรกราฟฟิก, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^{๑๗} พะยอม วงศ์สารศรี, องค์กรและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด

๒) ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน

๓) มีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน(Man)แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน

๔) ต้องมีการ จัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์^{๑๔}

ชาญชัย อาจิสมาจาร กล่าวว่าการบริหาร หมายถึง กระบวนการสั่งการและควบคุมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรรูปนัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการทำให้เป้าหมายและจุดมุ่งหมายของสถาบันสำเร็จผล^{๑๕}

ธนจรส พูนสิทธิ์ ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R.Terry ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๒๐}

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์กรซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๒๑}

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัตถุสามารถ

ประสานเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๒๒}

^{๑๔}ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร, สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๖.

^{๑๕}ชาญชัย อาจิสมาจาร, ศัพท์การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

^{๒๐}ธนจรส พูนสิทธิ์, การจัดการองค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๒๑}ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๒๒}ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

วินัย สมมิตร, สมัย รื่นสุข และสุนทร ศรีศึกษา กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันโดยใช้ทรัพยากรการบริหารที่เหมาะสม^{๒๓}

วิเชียร วิทยาอุดม ได้กล่าวว่า การบริหารเกิดในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม ช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ ได้มีการแยกกรอบการศึกษาแนวคิดการบริหารให้สอดคล้องตามยุคสมัยตามความนิยม ซึ่งแล้วแต่ช่วงของเวลาหรือจุดเน้นของเนื้อหาเป็นสำคัญ แบ่งแนวคิดการบริหารได้ดังต่อไปนี้^{๒๔}

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้กล่าวถึง การบริหาร ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญในการวางแผน การติดตาม และการควบคุม^{๒๕}

๑) การบริหารยุคก่อนคลาสสิก เริ่มในปี ค.ศ. ๑๘๘๐ คนเริ่มหาวิธีการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ คือ (๑) คนงานอยู่ภายใต้อำนาจหัวหน้า (๒) มีระบบเจ้าขุนมูลนาย (๓) ใช้ระบบเผด็จการ (๔) สังคมชาวเยอรมันมีการแบ่งแยกบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า (๕) มีระบบศักดินา เมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ องค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้น การผลิตเปลี่ยนจากครัวเรือนมาเป็นโรงงาน และในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๙ องค์กรธุรกิจรูปแบบบริษัทก็เกิดขึ้นจึงพอสรุปได้ว่า การบริหารยุคก่อนคลาสสิก คือ เริ่มจากคนรวมกลุ่มกันทำงาน และบุคคลทำหน้าที่บริหารจัดการโดยขึ้นอยู่กับลักษณะกลุ่มนั้น ๆ โดยไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ

๒) การบริหารยุคคลาสสิก เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๘๐-๑๙๓๐ เป็นการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ มีสาระสำคัญ คือ มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการจ่ายค่าจ้างที่เพียงพอ มีสิทธิ์ครอบครองทรัพย์สินส่วนตัว มีความก้าวหน้าทางวิชาการ โดยพื้นฐานแนวคิดมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม คือ ศึกษาวิธีผลิต บอกวิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่ง Frederick W. Taylor บิดาแห่งวิทยาศาสตร์ ได้พัฒนาหลักการบริหาร ๔ ข้อ ดังนี้ (๑) งานทุกงานต้องกำหนดวิธีการอ่านและทุกคนต้องปฏิบัติตาม (๒) มีหลักเกณฑ์การคัดเลือกคนงาน (๓) ทุกคนต้องได้รับการอบรม (๔) ฝ่ายบริหารต้องร่วมมือกับพนักงาน Taylor ใช้เทคนิคการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ คือ (๑) เวลาที่จะใช้มนุษย์ทำงาน (๒) หลักการกำหนดค่าจ้าง กำหนดตามลักษณะงาน (๓) การแยกการวางแผนให้ออกจากการปฏิบัติงาน และ Henri Fayol บิดาแห่งทฤษฎีการบริหาร ได้เสนอหลักการบริหาร ๑๔ หลัก ดังนั้นคือ หลักการแบ่งงานกันทำ หลัก

^{๒๓}วินัย สมมิตร, สมัย รื่นสุข และสุนทร, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๒๙), หน้า ๖.

^{๒๔}วิเชียร วิทยาอุดม, ทฤษฎีองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : ธีระฟิล์มไวเท็กซ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒.

^{๒๕}วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ หลักความมีวินัย หลักบังคับบัญชา หลักอำนาจการ หลักผลประโยชน์ส่วนรวม หลักผลประโยชน์ตอบแทน หลักรวมอำนาจ หลักสายบังคับบัญชา หลักความมีระเบียบ หลักความเสมอภาค หลักความมั่นคง หลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และหลักความสามัคคี อีกทั้ง Max Weber นักคิดการบริหารระบบราชการ ได้นำไปใช้บริหารองค์กรได้ดี ดังนี้ มีกฎระเบียบข้อบังคับไม่ยืดติดตัวบุคคล ใช้หลักแบ่งงานกันทำ มีโครงสร้างสายบังคับบัญชา ความมีอาชีพที่มั่นคง มีอำนาจในการตัดสินใจและมีเหตุผล^{๒๖}

๓) การบริหารยุคมนุษยสัมพันธ์ เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๓๔-๑๙๕๐ ซึ่ง Elton Mayo ได้ให้แนวคิดทางการบริหารว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีความต้องการให้ความคิดตัวเองเป็นจริง เน้นการจูงใจ และได้ทำการทดลองศึกษาที่โรงงานฮอว์ธอร์น ในปี ค.ศ. ๑๙๒๓-๑๙๒๗ โดยให้ข้อเสนอแนะ คือ แก้ไขด้านบริหาร ใช้ประโยชน์จากความรู้ด้านสังคมศาสตร์ นำวิธีมนุษยสัมพันธ์มาใช้อย่างถูกต้อง มีการจูงใจพนักงานและมีการสื่อสารที่ดีในองค์กรโดยเน้นเรื่องภาวะผู้นำ ทักษะคติในงานให้ความสำคัญกับคนและกลุ่มทำงาน

๔) การบริหารยุคพฤติกรรมศาสตร์ เกิดขึ้นในช่วงปี ๑๙๕๕-ปัจจุบัน ซึ่ง เซสเตอร์ ไอ บาร์นาร์ด ผู้บุกเบิกแนวคิดนี้เชื่อว่า องค์กรเป็นระบบร่วมแรงร่วมใจของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ เชื่อว่าการโน้มน้าวจิตใจมี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะเฉพาะเจาะจง เช่น แรงจูงใจด้านวัตถุ แล้วลักษณะทั่วไป เช่น ความรู้สึก และ ดักกลาส แมกเกอเกอร์ศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ว่ามี ๒ แบบ คือ (๑) ทฤษฎีเอกซ์ เป็นสมมติฐานทางลบ (๒) ทฤษฎีวาย เป็นสมมติฐานทางบวก ซึ่งมีอิทธิพลต่อการบริหารการศึกษา คือ ทำให้ผู้บริหารหันมาสนใจการพัฒนาระบบทำงาน และสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากรทั้งควรนำหลักวิทยาศาสตร์สังคมและจิตวิทยามาใช้บริหารอย่างเหมาะสม และควรนำกรอบความคิดที่ได้จากทฤษฎีการบริหารมาเป็นแนวทางบริหารและประยุกต์ใช้หลักการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง

๕) แนวคิดการบริหารสมัยใหม่ พัฒนาขึ้นมาในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ มีลักษณะแบบสหวิทยาการ ที่รับแนวคิดจากหลายสาขาวิชาพัฒนาเป็นทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่ ดังนี้

(๑) การบริหารสมัยใหม่ในเชิงปริมาณ เริ่มมีขึ้นในปี ค.ศ. ๘ ๑๙๕๐ ใช้เทคนิคเชิงปริมาณตัดสินใจและควบคุมงาน ได้แก่ การวิจัย การปฏิบัติงานโดยใช้โปรแกรมเชิงเส้นตรง รูปแบบหุ่นจำลอง การควบคุมสินค้าคงคลัง การควบคุมคุณภาพ เพื่อแก้ปัญหาของฝ่ายจัดการและตัดสินใจได้เหมาะสม

(๒) การบริหารสมัยใหม่ในเชิงระบบ เริ่มมีตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ ซึ่ง Karl Ludwig von Bertalanffy อธิบายความเหมือนระบบต่าง ๆ คือ ระบบกายภาพ ระบบชีวภาพและระบบสังคม เรียกว่าระบบย่อยมี ๒ ระบบ คือ ระบบเปิด คือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลสิ่งแวดล้อม

^{๒๖} วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา, หน้า ๔

ภายนอก ปรับโครงสร้างภายในให้อยู่รอดได้ ระบบปิด คือ ระบบที่ไม่มี การตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การทดลองในห้องปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหาตามเหตุผล ซึ่งศาสตราจารย์ Harold Koontz กล่าวว่า องค์ประกอบระบบมี ๔ ส่วน ได้แก่

๑) ปัจจัยนำเข้า คือ ทรัพยากรการบริหารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ประกอบด้วย ๔ M คือ Man หมายถึง การบริหารงานบุคคล เช่น การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้ง การโอนย้าย การบำเหน็จความชอบ การพัฒนาบุคลากรและสวัสดิการ Money หมายถึง การบริหารงานคลัง เช่น จัดเก็บรายได้ การรับและเบิกจ่ายเงิน การตรวจเงิน รายงานเงินคงเหลือ จัดทำบัญชี พัสดุ การจัดซื้อจัดจ้าง งบประมาณรายจ่าย Material หมายถึง การดำเนินการก่อสร้าง การสำรวจ การออกแบบ การเขียนแบบ การประมาณค่าใช้จ่าย โครงการ และการควบคุมก่อสร้าง Management หมายถึง การบริหารงานทั่วไป เช่น งานธุรการ งานสารบรรณ งานประชุมและงานประชาสัมพันธ์

๒) กระบวนการ คือ ขั้นตอนการนำทรัพยากรขององค์การแปรสภาพมาเป็นผลผลิต เช่น กิจกรรมการบริหารจัดการ วิธีการปฏิบัติงานและกิจกรรมการผลิต

๓) ผลผลิต คือ สิ่งที่ได้จากกระบวนการแปรสภาพ เช่น ผลลัพธ์ด้านการเงิน ด้านการดำเนินงานพนักงาน และความพึงพอใจของประชาชน

๔) การป้อนกลับ คือ การแสดงผลดำเนินงานที่สะท้อนจากนอกระบบเพื่อปรับปรุงให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงพอใจมากขึ้น

สรุปได้ว่า องค์การมีระบบย่อยที่สัมพันธ์กัน มีโครงสร้างหน้าที่ปฏิบัติงานให้บรรลุผล ซึ่งปัจจัยภายในและภายนอกมีอิทธิพลต่อการบริหารงานช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นภาพรวมองค์การ และอธิบายสิ่งที่อาจเกิดผลกระทบต่อการทำงานได้ และสามารถวางรูปแบบการปรับปรุงองค์การเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้ภาวะความเปลี่ยนแปลง

(๓) การบริหารสมัยใหม่ในเชิงสถานการณ์ เริ่มมีขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๗๓-๑๙๗๕ สมมติฐานแนวคิดนี้ คือ องค์การแต่ละแห่งมีความแตกต่างทุกด้านจึงควรปรับรูปแบบการจัดองค์การให้เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพองค์การโดย

๑) ลักษณะสำคัญ คือ การบริหารองค์การจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โดยต้องพยายามวิเคราะห์สถานการณ์ให้ได้ผลที่ดีที่สุดและยอมรับหลักการทฤษฎีระบบ

๒) หลักเกณฑ์วิเคราะห์ คือ ตรวจสอบปัญหาเฉพาะหน้า กำหนดปัจจัยที่คิดว่ามีส่วนตัดสินใจ หาทางเลือก ประเมินทางเลือก เลือกทางเลือก การออกแบบโครงสร้างองค์การแต่ละครั้งต้องเสนอทางเลือกที่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมและแนวคิดนี้ได้พัฒนาจนเรียกว่า ทฤษฎีการบริหารตามสถานการณ์

๖) แนวคิดการบริหารยุคหลังสมัยใหม่ มาจาก William E. Berquist ยุคนี้องค์การมีความซับซ้อน และจึงนำแนวคิดทฤษฎีไว้ระเบียบจากนักทฤษฎีฟิสิกส์ นักอุตุนิยมนิเวศวิทยา นักชีววิทยา และนักวิทยาศาสตร์กายภาพมาใช้เรื่องตัวเลข ประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์ชั้นสูง เพื่ออธิบายความซับซ้อนของพฤติกรรมมนุษย์และความยุ่งเหยิงของสังคม โดยหาเหตุผลผลการเผชิญความซับซ้อนและแนวทางใหม่ ๆ ปรับรูปแบบทำงานให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง จัดองค์การเรียนรู้ระบบการบริหารต่าง ๆ มาใช้เช่น TQM, Balanced Scorecard, Benchmarking, Reengineering, Six Sigma ซึ่งมีประโยชน์ในการบริหารธุรกิจปัจจุบัน^{๒๗}

(๑) การบริหารคุณภาพโดยรวม (TQM) เกิดในปี ค.ศ. ๑๙๘๐-๑๙๘๐ ซึ่ง Edward Deming แนะนำวิธีการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานแก่นักบริหารชาวญี่ปุ่น คือ วิเคราะห์ความแตกต่างคุณภาพสินค้าหลักสำคัญ คือ ต้องมีการผลิตสินค้าและบริการเป็นที่พึงพอใจแก่ลูกค้าบริษัท ต้องมีกิจกรรมปฏิบัติเป็นขั้นตอนและตัดสินใจอย่างรอบคอบเพื่อแข่งขันในตลาดโลกได้

(๒) Balanced Scorecard เป็นเครื่องมือช่วยให้องค์กรแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ถือได้ว่าเป็นระบบการวัดผลการดำเนินงานที่ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ขององค์กรสู่การปฏิบัติ และสะท้อนการดำเนินงานในมุมมอง ๔ ด้าน คือ การเงิน ลูกค้า กระบวนการภายใน เรียนรู้และพัฒนา

(๓) Reengineering คือ การออกแบบกระบวนการทางธุรกิจใหม่ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันธุรกิจ การนำไปใช้ต้องคำนึงถึงปัจจัยดังนี้ คือ วิธีการที่เป็นระบบ ลงรายละเอียดทุกขั้นตอน ความร่วมมือบริหารการเปลี่ยนแปลงต้องตอบสนองทั้งภายในและภายนอกควรเอื้อให้วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อทุกหน่วยงานในองค์กรได้ จัดรูปแบบและจำลองสถานการณ์เพื่อลดความเสี่ยง ใช้แผนแบบต่อเนื่องในการทำธุรกิจใหม่ ไม่ควรปฏิบัติเสร็จแล้วทิ้งและไม่ควรเก็บจนล้มสมัยขณะจัดทำโครงการจะต้องเข้าถึงข้อมูลทั้งหมดเพราะจะมีผลต่อการตัดสินใจ

(๔) Six Sigma คือ มาตรฐานที่องค์กรยึดถือพัฒนาคุณภาพสูงสุดเพื่อผลิตผลงานที่ปราศจากข้อบกพร่อง ความสำเร็จอยู่ที่ปัจจัยดังนี้ ผลงานปฏิบัติระดับหัวหน้างาน ความเป็นผู้นำ วิธีการปฏิบัติ ได้แก่ วิเคราะห์ ปรับปรุง ควบคุม ความรวดเร็วความสมบูรณ์ ชัดเจนเรื่อง การประเมินผล ให้ความสำคัญที่ลูกค้าและกระบวนการปฏิบัติงาน และการปรับปรุงบนรากฐานการใช้วิธีการทางสถิติ

(๕) Benchmarking เป็นกระบวนการวัดและเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ เพื่อนำผลมาปรับปรุงองค์กรเพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศมี ๒ ประเภท คือ Benchmarking แบบเดี่ยว องค์กรจะ

^{๒๗} วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา, เรื่องเดียวกัน.

กำหนดหัวข้อเรื่องและดำเนินการตามกระบวนการคนเดียว มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเฉพาะ ไม่แลกเปลี่ยนข้อมูลคู่เปรียบเทียบกับข้อดี คือ เลือกหัวข้อที่ต้องการแล้วควบคุมระยะเวลาได้ ข้อจำกัด คือ ใช้เวลานาน ส่วน Benchmarking แบบกลุ่มเป็นการรวมกลุ่มองค์กรที่ต้องการทำ Benchmarking เรื่องเดียวกัน ข้อดี คือ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างเครือข่าย ข้อจำกัด คือ การกำหนดหัวข้อต้องเป็นมติร่วมของกลุ่มไม่สามารถสนองความต้องการได้ทั้งหมด

บรรจบ เนียมมณี ให้ความหมายว่า การบริหารคือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลาย ๆ อย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้^{๒๘}

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
- ๔) วัตถุประสงค์นั้น ๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ

เสนาะ ดิยาวี กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง^{๒๙}

สมาน รังสิโยภษฎ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๓๐}

สมคิด บางโม ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๑}

เฮลล์ริเกิล (Hellriegel) กล่าวว่า “Management” หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^{๓๒}

จันทร์ธานี สงวนนาม กล่าวว่า การบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม

^{๒๘} บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^{๒๙} เสนาะ ดิยาวี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^{๓๐} สมาน รังสิโยภษฎ์, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๓๑} สมคิด บางโม, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๓๒} Don Hellriegel, **Management** (third edition, Addison – Wesley Publishing Company.

ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม^{๓๓}

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และ สมาน รังสิโยกฤษฎ์ กล่าวว่า การบริหารงานเป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๓๔}

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวว่า การบริหารงานเป็นภาระหน้าที่ของผู้นำกลุ่มซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคนและวัตถุ สามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้และในขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์กรให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๓๕}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยความสะดวก (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อก่อนทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็บริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ^{๓๖}

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดี จะต้องมีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระ

^{๓๓} จันทรานี สงวนนาม, การสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, หน้า ๔.

^{๓๔} สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยกฤษฎ์, หลักการบริหารเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๓๕} ธงชัย สันติวงษ์, องค์กรและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

^{๓๖} พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒ - ๓.

ของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๓๗}

จากความหมายของการบริหารที่ได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย สามารถสรุปได้ดังนี้ การบริหาร คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินงานอย่างมีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยบุคคลผู้ร่วมงานที่มีความชำนาญของแต่ละบุคคลพร้อมทั้งกระจายอำนาจอย่างทั่วถึง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยการใช้หลักการวางแผน จัดการองค์การโดยภาพรวม

๒.๑.๑ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหาร

พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิด เกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่นๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่าการยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคัม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคัม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคัมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจักระบบสังคัมเสียใหม่ ให้เปลี่ยนแปลงสังคมย่อยมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ดีอยู่แล้ว จึงได้เสนอหลักการบริหาร ทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล^{๓๘} ดังนี้

๑. ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หากใช้สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติอย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบบประชาธิปไตยไม่จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่างๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๒. ในด้านการบริหารพระวินัย ในสมัยมีพระสาวกไม่มากนัก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญเช่น พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การ

^{๓๗} พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), คนสำราญงานสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕ - ๓๒.

^{๓๘} ปรีชา ช่างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒ - ๔๓.

กรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง

๓. ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคมป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก

ลูเธอร์ กุลลิค Luther H. Gulick และ Lyndall Urwick นำเสนอกระบวนการบริหารงาน ๗ ประการ เรียกโดยย่อว่า “Posdcorb” เป็นกระบวนการบริหารงานที่นำเสนอไว้ในหนังสือ “Papers on the Science of Administration” ในปี พ.ศ.๒๔๗๙ โดยมีกระบวนการบริหารงาน ดังนี้

๑. การวางแผน หมายถึง การวางแผนทางการปฏิบัติงาน ตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากรอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงานและการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

๔. การอำนวยการ หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

๖. การรายงาน หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่างๆ ภายในหน่วยงาน

๗. งบประมาณ หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี^{๓๙}

ทฤษฎีการบริหารของเทเลอร์ (Frederick W Taylor) บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการคือ^{๔๐}

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่าง คือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่าง ๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิต ทั้งหมด

๒. ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาคนงานโดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

จากหลักการดังกล่าว พบว่าวิธีการต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหาและความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อย ๆ

ทฤษฎีการบริหารของเฮนรี ฟาโย (Henri Fayol) ได้เสนอทฤษฎีการบริหารโดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่ง

^{๓๙} Luther Gulick and Lyndall Urwick, **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1937), pp. 37-38.

^{๔๐} เทเลอร์, อังโนรชชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, หน้า ๔๗ - ๔๘.

สามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร(Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่การบริหาร ๕ ประการ คือ^{๔๑}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ(Organizing) หมายถึงภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่าง ๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึงหน้าที่ในการสั่งการงานต่าง ๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้น และลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วยหากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพการปล่อยออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึงภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

ฟาโย (Fayol)ได้กำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้^{๔๒}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโย ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับการมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบ ในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์ และฟาโย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทาง

^{๔๑}Price, Alan, Human Resource Management, In a Business Context, 2 edition, (London : Thomson Learning, 2004) p. 110.

^{๔๒}ฟาโย, อังโน ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘ - ๖๙.

การของแวนเบอร์จะได้อำนาจมาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเห็นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโย ได้กล่าวถึงคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ดีที่สุดในระดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าใน การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้น การบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์การได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสาย การบังคับบัญชาแต่ละแผนกต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และวิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการดำเนินงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้นเป็นการสร้างทีมงานข้ามสายซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รับรวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสาย การบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไร อย่างไร และมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไรสิ่งนี้ถือว่ามี ความสำคัญ เนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกๆระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์กร องค์กรใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรม ของกลุ่ม หรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นที่ร่วมกับกลยุทธ์ ขององค์กร ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่า จะใช้ ทรัพยากรขององค์กรอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ ยึดหลักว่า กิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์กร ซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่า เทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้ องค์กรได้รับประโยชน์สูงสุดและเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์กรเพื่อแสดง ให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้วัดว่าตำแหน่งของพนักงาน แต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้น ในองค์กรยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่า มีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์กรจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่ สำหรับคนทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่ง ต่าง ๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่ม ซึ่ง ความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์กร เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่าง องค์กรและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง การ เชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอรับรอง (Application) และลักษณะของการแสดงความ นับถือออกมาสำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชาความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้อง กับผู้บริหารหลาย ๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด และทำงาน อย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกภายในองค์กรกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์กร และเป็นความสามารถของ ผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตัวอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทนการให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไรเป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์กร ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์กร รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงานความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาวเมื่อพนักงานอยู่ในองค์กรซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีม เป็นระยะเวลาานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์กรการจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์กร ผลประโยชน์ขององค์กรถือว่าเป็นประโยชน์ของทุก ๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์กร ในขณะที่องค์กรยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์กรและสมาชิกภายในองค์กร

๑๔. ความสามัคคี เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์กรที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์กร และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภค และความร่วมมือกัน ถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนา ความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงานโดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์กรมีความแข็งแกร่ง

ดิน ปรัชญาพุทธ^{๔๓} ได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ^{๔๓} คือ

๑) การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

^{๔๓}ดิน ปรัชญาพุทธ, หลักการจัดการ,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

๓) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงาน การบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔) การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่น จะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีรวมกัน ตลอดจนจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗) การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณ การเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงิน โดยรอบคอบและรัดกุม

เนตร์พัฒนา ยาวีราช เขียนในหนังสือเรื่อง การจัดการสมัยใหม่ว่า แนวคิดทางการบริหารของเฮนรี ฟาโยล ผู้เป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการ (Operational management theory) หรือบางทางก็ถือกันว่าเป็นบิดาของการบริหารจัดการสมัยใหม่ เชื่อว่าการบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะ และสนใจศึกษาองค์การโดยรวมและมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ (Organizing) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมห้าอย่างคือ การวางแผน (Planning), การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชา (Commanding), การประสานงาน (Coordinating), การควบคุม (Controlling) หรือ POCC พบว่าพนักงานมีผลผลิตเพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การตระหนักในมิตรภาพและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นวิถีทางที่ทำให้ประสบความสำเร็จในองค์การ^{๔๔}

ประพันธ์ สุริหาร ได้กล่าวไว้ว่า การบริหาร เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยใช้คนอื่น เป็นความถนัดหรือทักษะส่วนบุคคลอันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม รวมถึงการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จขององค์การที่กำหนดไว้ ส่วนการบริหารนั้นเป็นแนวทางหรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้องค์กรบรรลุ

^{๔๔}เนตร์พัฒนา ยาวีราช, การจัดการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

วัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ อย่างมีระบบและได้ขยายความเกี่ยวกับกระบวนการบริหารตามเป็นแนวคิดของ Gulick ว่า กระบวนการบริหาร ประกอบด้วย ๗ กิจกรรมหรือเรียกว่า POSDCoRB^{๔๕}

สมยศ นาวิการ ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารไว้ว่า การบริหารงานไม่ว่าจะเป็น รูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์กรแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กร เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (one best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์กรจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (case study) จำนวนมาก และวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ^{๔๖}

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล กล่าวถึง กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ คือ^{๔๗}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าโดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานสามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนถึงศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อกำหนดการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

^{๔๕} ประพันธ์ สุริหาร, **ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร**, (ขอนแก่น : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘.

^{๔๖} สมยศ นาวิการ, **การบริหารตามสถานการณ์**, (กรุงเทพมหานคร:บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๔๗} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, **องค์กรและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

๗) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘) การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึงวิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถาม ผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

สุพิณ เกชาคุปต์ ได้กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหาร ที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรใด ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์กร ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจ และรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง^{๔๔}

เสนาะ ดิยาวี ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ ^{๔๕} คือ

๑) การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาเหตุสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็น

^{๔๔}สุพิณ เกชาคุปต์, การจัดการปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒-๙๓.

^{๔๕}เสนาะ ดิยาวี, หลักการบริหาร, หน้า ๑-๒.

ทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์กร เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่อไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวนั้นไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไรส่วนผู้บริหารในองค์กรจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ กล่าวว่า กระบวนการบริหารเกิดได้หลายแนวคิด เช่น โปสต์คอร็บ (POSDCoRB) เกิดจากแนวคิดของลูเธอร์ กุลิก (Luther Gulick) และลินดอล เออร์วิค (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร ๗ ประการ ได้แก่

๑. การวางแผน (Planning)
๒. การจัดองค์การ (Organizing)
๓. การบริหารบุคคล (Staffing)
๔. การอำนวยความสะดวก (Directing)
๕. การประสานงาน (Coordinating)

๖. การรายงาน (Reporting)

๗. การงบประมาณ (Budgeting)

สมคิด บางโม ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์การดังนี้^{๕๐}

๑) วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิต ต้องรู้ว่าผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้ว ก็ไม่มีประโยชน์ที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒) ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงาน รวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔ Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓) มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ Ms หรือ ๖Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้น่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้ว ไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔) ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การหมายถึง ความสามารถขององค์การในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ

วิโรจน์ สารรัตนะ กล่าวถึง กระบวนการบริหารประกอบด้วย ๔ ประการ^{๕๑} คือ

๑) การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดมุ่งหมายและการตัดสินใจ เลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๒) การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓) การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

^{๕๐} สมคิด บางโม, การบริหาร, หน้า ๖๒-๖๓.

^{๕๑} วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, หน้า ๑๑.

๔) การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์กรได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมายมุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

วิลเลียม โอยูชิ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาและได้ทำการประสมประสานกันโดยมีแนวคิดด้านการบริหาร^{๕๒} ดังนี้

- ๑) การจ้างงานระยะยาว
- ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
- ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
- ๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ๕) การควบคุมตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
- ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
- ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปรีหานิยธรรม ๗ ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปรีหานิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง^{๕๓}

- ๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
- ๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย
- ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม
- ๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
- ๕) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือจูดคร่าขืนใจ
- ๖) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

^{๕๒} William Ouchi, **Organization and Management**, (Eaglewood Cliffs:PrenticeHill,1971),

^{๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑-๒๑๒.

๗) จัดให้ความอารักขา คุ่มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แวงแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแวงแคว้นโดยผาสุก

อปรีหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคธรมซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแยกให้แตกสามัคคี

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงการบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ^{๕๔}

P คือ Planning หมายถึงการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึงการจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึงการอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ^{๕๕}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึงการวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้น ๆ ไว้ล่วงหน้า

^{๕๔} พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีในการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓ - ๕.

^{๕๕} ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, **วิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

๒. การแสวงหาการกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์(Allocation)หมายถึง การแสวงหา กำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึงการบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co-Ordination) หมายถึงการจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน(Evaluation) หมายถึงการตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะ ให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงานปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

อาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีบริหารโดยทั่วไปมีองค์ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ ๆ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม การจัดสรรทรัพยากร ความรู้ ความสามารถ เทคโนโลยี การประสานงานและวิธีการบริหารจัดการ เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์โดยรวมกันทำหน้าที่อย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว เป็นการรวบรวมปัญหาต่างๆ จากภายนอกเข้าสู่ภายในองค์การ เพื่อพัฒนาองค์การ

๒.๒ แนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

นักวิชาการ นักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไว้หลากหลาย ดังนี้

การศาสนศึกษาหมายถึงการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการบริหารของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความต่อนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี) และในระเบียบการบริหารปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศาสนศึกษาดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดไว้โดยชัดเจนการศาสนศึกษาขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสและครูอาจารย์ผู้บริหารการศึกษา คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักธรรมที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงภารกิจที่สำคัญของการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อัน
ควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนก
เป็นสองส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญ

๒) ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป
ปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์
ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสุนน

๓) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน ๒ ลักษณะ
คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

๔) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมี
วัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดู
ร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส
พระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชน
และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่ง
ประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

๕) ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และ
สิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่
การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระ
อุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะ
ไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของ
เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการ
ศาสนาเป็นบางส่วนเรียกว่า เงินอุดหนุนบูรณะวัด

๖) ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.
๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ดังนี้
มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการ
ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่

๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลางและหมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค^{๕๖}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ หมวด ๕) ได้กล่าวถึง วัด ไว้ดังนี้^{๕๗}

มาตรา ๓๑ วัดมีสองอย่าง

- (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
- (๒) สำนักสงฆ์ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล
- (๓) เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

มาตรา ๓๒ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงในกรณียุบเลิกวัดทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นของศาสนสมบัติกลาง

มาตรา ๓๒ ทวิ วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัยในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัดให้กรมศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วยการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๓๓ ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

- (๑) ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น
- (๒) ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- (๓) ที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา ๓๔ การโอนกรรมสิทธิ์วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับค่าผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกาห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรมศาสนา แล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด หรือที่ธรณีสงฆ์และที่ศาสนสมบัติกลาง

^{๕๖} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สารະสำคัญของการกิจแต่ละด้าน, ม.ป.ป., (เอกสารอัดสำเนา).

^{๕๗} พระวิสุทธิภักทธาดา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และ กฎมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓-๘๔.

มาตรา ๓๕ ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา ๓๖ วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่งและถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัด ว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ^{๕๘} ดังนี้

๑) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นที่เกิดศรัทธาปราศจากแก๊งค์มาพบเห็นไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อนเน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

๓) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุขไม่มีเสียงอึกที่กกริกโครมรุ่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวถึง การบริหารวัดบวรนิเวศวิหารที่สำคัญ ๆ ดังนี้

๑) ตั้งกรรมการสงฆ์ไว้เพื่อปรึกษาการวัด เลือกเอาพระผู้ใหญ่ในวัดโดยอนุมัติแห่งสงฆ์

๒) จัดให้พระผู้เป็นกรรมการสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่ทำการจัด แยกเป็นแผนก ดังจัดไว้แล้วครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองวัด เดิมเจ้าหน้าที่รักษาปูชนียวัตถุ เจ้าหน้าที่รักษาพระอาม เจ้าหน้าที่ดูการนวรรกรรม เจ้าหน้าที่ดูการศึกษา

๓) จัดหน้าที่อุปัฏฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเช่า และจำนวนคนเช่า ให้เป็นหลักฐาน ค่าเช่าที่ เก็บได้ให้ลงในบัญชีรายได้ และให้เก็บรักษาไว้ที่วัด รายจ่ายก็ให้จดลงในบัญชีมีไวยาวจักรทำการตามแผนก

๔) พระผู้ทำการสงฆ์ให้ได้รับบำรุงโดยชื่อว่า นิตยภัตต์ คฤหัสถ์ผู้ทำการวัดให้ได้รับเกื้อกูล

๕) ให้จัดทะเบียนภิกษุสามเณร เต็มวัดอุปัฏฐาก ภิกษุสามเณร ผู้อยู่ประจำและคนอาศัยชั่วคราว

๖) สรรวจบัญชีเลขวัดให้ได้จริง ไม่มีตัวโดยประการไร ให้จำหน่ายโดยจะแจ้ง

^{๕๘} สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

๗) มีการจัดทุกการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยการตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังคำตรัสที่ว่า

ในสมัยที่ข้าพเจ้าครองวัด การบำรุงรักษาของกลางร่วงโรยลงพระภิกษุมือดีเรกลามน้อยลง จะฟื้นฟูการถวายของกลางขึ้นไม่สะดวก เมื่อจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ได้บอกบุญชักชวนทายาททายิกาบริจาทรูปเพื่อบำรุงจัดรวบรวมเป็นสมบัติของวิทยาลัยขึ้นได้ และจัดเป็นทุนนอนจำนวนหนึ่งด้วย สมบัติของวิทยาลัยที่มีใช้ทุนนอนมีคดีย่างของกลางจ่ายเป็นสาธารณแก่วัดทั้งหลายได้ มีทุนมากขึ้นโดยลำดับ ในเวลาการที่วิทยาลัยร่วงโรยลง มีผู้บริจาคเกื้อหนุนน้อยนัก นอกจากของหลวงบริจาคประจำปี แม้เช่นนี้ ยังบำรุงการเรียนพระศาสนาอยู่ได้ตลอดมาจนทุกวันนี้ ที่ได้ขยายกว้างขวางออกไปอีกเพราะเหตุแห่งทุนนอน^{๕๙}

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นเรื่องของบุคคลทุกฝ่ายในวัด ได้แก่ เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร แม่ชี ศิษย์วัด ตลอดจนถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ภายในวัด ก็ต้องมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย และให้สอดคล้องกับกฎหมายอาณัติที่บัญญัติขึ้นในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

๒.๒.๑ ด้านการปกครอง

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ คือ

^{๕๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๔.

“โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่น ว่าเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมตามอำนาจ กฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา”

โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมาย กว้างขวางมาก เพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภาคณะสังฆมนตรี และ คณะวินัยธรตามที่บัญญัติแยกอำนาจกันในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วจะ พบว่าอำนาจหน้าที่ต่างๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม กล่าว อีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจหน้าที่ของสังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรในพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการ สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรง สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูป เหมือนเดิมแต่ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่าง ชัดเจนกว่าฉบับ ๒๕๐๕ คือ

- ๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- ๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- ๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วาง ระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้ บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เกี่ยวกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็น อำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

๑. การปกครอง
๒. การศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแพร่
๕. การสาธารณูปการ
๖. การสาธารณสงเคราะห์

การบริหารงานของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่ากรรมการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง ๖ ประเภท โดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” ให้ชัดเจน แล้วมอบหมายให้กรรมการรูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลเป็นการเฉพาะและการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ มีอำนาจคือ

ก. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภามหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้

- ๑) ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม
- ๒) ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม
- ๓) วางระเบียบมหาเถรสมาคม
- ๔) ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม
- ๕) มีมติมหาเถรสมาคม
- ๖) ออกประกาศมหาเถรสมาคม

ข. อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้น มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ดังต่อไปนี้

- ๑) จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
- ๒) จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๓) จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๔) แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์

และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคมนั้น จะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคม แต่งตั้งอีกหลายคณะ คือ

- ๑) คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์
- ๒) คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต
- ๓) คณะกรรมการร่างกฎนิคหกรรม
- ๔) คณะกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์
- ๕) คณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ.)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้ มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับชั้นคือ ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส โดยแบ่งสายการปกครอง ดังนี้

๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลางปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔, และ ๑๕

๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๔, ๕, ๖ และ ๗

๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, และ ๑๒

๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑๖, ๑๗, และ ๑๘

๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ธรรมยุติกนิกายทุกภาค

และเขตการปกครองคณะสงฆ์แบ่งตามภาค ๑๘ ภาค ประกอบด้วยจังหวัด ต่างๆ ได้แก่ ภาค ๑- ภาค ๑๘ เป็นต้น

ส่วนการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความใน มาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดขึ้น ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะตามลำดับชั้นต่อไปนี้

๑) เจ้าคณะภาค

๒) เจ้าคณะจังหวัด

๓) เจ้าคณะอำเภอ

๔) เจ้าคณะตำบล

๕) เจ้าอาวาส

ค. อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความใน คณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กฎมหาเถรสมาคมนี้ แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑) การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่ภิกษุถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูก ฟ้อง เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีก ชั้นหนึ่ง

๒) การพิจารณาชั้นอุทธรณ์เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งจะประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือชั้นขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น

๓) การพิจารณาชั้นฎีกาเป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิคหกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด

จะเห็นได้ว่า การที่ฝ่ายรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ออกมาบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างดีที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักร เพราะการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐบาลได้ชี้แจงว่าให้การอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์ไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยขั้นร้ายแรงและไม่ยอมสละสมณเพศทั้งไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใส่ความคณะสงฆ์ หากคณะสงฆ์ปล่อยไว้อย่างจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์ ในกรณีคณะสงฆ์จำเป็นต้องพึ่งอำนาจรัฐเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์ แห่งพระศาสนา แม้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครองคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าคณะสงฆ์มีอิสระจากการควบคุมของกลไกของรัฐ

หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสและผู้รักษาการแทน

โดยที่วัดเป็นสถาบันหลักในการปกครองและการดำเนินกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาที่สำคัญที่สุด กฎหมายคณะสงฆ์บัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนวัดในกิจการทั่วไป ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด เจ้าอาวาสนั้นมีฐานะเป็นผู้ปกครองวัด และและมีฐานะเป็นผู้แทนวัด ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาส จึงเป็นผู้มีความสำคัญต่อความเสื่อมความเจริญของคณะสงฆ์และพระศาสนา แม้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ก็มีฐานะอย่างเดียวกับเจ้าอาวาส เพราะความสำคัญดังกล่าว จึงบัญญัติหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ใน หมวด ๕ ว่าด้วยเรื่องของวัด ไว้ในมาตราที่ ๓๗-๓๘ มีข้อความดังต่อไปนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนัก อาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายเถรสมาคมข้อ บังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต คฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิต คฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิตคฤหัสถ์ ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของ มหาเถรสมาคม

อนึ่ง เพราะวัดจะต้องมีเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ซึ่งอาจปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ว่างเว้นเลย จึงมีบทบัญญัติโดยชัดเจนในมาตรา ๓๘ ดังนี้

“มาตรา ๓๘ ในกรณีที่ไม่เจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม”หน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ ๓๘ เป็นหน้าที่และอำนาจโดยภาพรวม ส่วนอำนาจและหน้าที่โดยส่วนย่อย ยังมีในบทบัญญัติอื่น ๆ อีกส่วนรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลที่ ๘ มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มาเกี่ยวเนื่องพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ เชื่อว่ามีการส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เฝ้าย้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

๒.๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสัทธิธรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์ เป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

การศาสนศึกษา หมายถึง ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สीलสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจ ด้วยปัญญา^{๖๐}

การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคม เมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนคือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั้นเอง

สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมต่อนึ่งหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ^{๖๑}

๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสมี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

^{๖๐} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ชองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธศาสนา (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗.

^{๖๑} พระยุกุทธนา รมณฺีรมโ (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๑.

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๘

๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้หลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาที่จะต้องเสื่อมสูญไปด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทำนุบำรุงสนับสนุนฐานันดรพระราชทานราชูปการต่าง ๆ มีนิตยภัต เป็นต้น จึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรม เพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหน เพียงใด เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาปาเรียน (ปัจจุบันเรียกว่า มหาเปรียญธรรม) ครั้นอายุพรรษาถึงชั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑล ตามควรแก่คุณธรรมและความรู้ เป็นครูอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบ ๆ กันมาจนบัดนี้

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง ทั้งทางโลกและทางธรรม ผสมผสานกันไปและเพื่ออนุวัตน์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่วิชาการพระพุทธศาสนา ยังเป็นแกนหลักในการศึกษา ถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ จึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เป็นการศึกษาเล่าเรียน เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาชีวิตโดยดำเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษาธรรมวินัย ให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่าง

แจ้งว่าคำสอนของพระพุทธองค์ ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบ่งชี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จำทำอย่างไรและ เมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เรียกว่า ปฏิยัติ

๒) ปฏิยัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้น มาสู่ภาคปฏิบัติ คือนำมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา และใจ กล่าวอีกในหนึ่งก็คือนำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานของตนเรียกว่า ปฏิบัติ

๓) ปฏิเวธ ได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก พระอรหันตสาวิกา และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลुरुธรรมชั้นนั้น ๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าว เป็นโดยอัตโนมัติหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฐานะหรือตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเองคือ เป็นปัจเจกตั้ง เวทิตัพโพ วิทยัญหิ เรียกว่า ปฏิเวธ^{๒๒}

นอกจากนี้ พระภิกษุ สามเณร ต้องศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนากาย วาจา ใจ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาเรา ถือกันว่า เป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาเป็นตัวตัดสินที่ทำให้บรรลุดมมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาและจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาเองก็เป็นปัญญา พระพุทธศาสนามองว่าชีวิตแห่งมนุษย์ เป็นชีวิตแห่งการศึกษา เพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ปัญญา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนา ชีวิตก็งอกงามดีขึ้น ประณีตขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา การศึกษา (สิกขา) ในทางพระพุทธศาสนาสามารถแยกออกไปเป็น ๓ ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี ๓ ด้านคือพฤติกรรม จิตใจและปัญญาเรียกว่า ไตรสิกขาซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑) ศีล การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและทางวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ๒ ประการ คือ ๑) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ๒) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย ๔ เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีผลดี

๒) สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมและพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและ

^{๒๒}พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี), "ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบตี (วีระ ภาทจาโร)", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙-๔๑.

นำพฤติกรรมไปในทางที่ติงามด้วย ซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้มีสมาธิเป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลาง เรียกว่า ๑) ว่า สมาธิ

๓) ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความหมายสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวแกนนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่นั้น ก็อยู่ที่ว่า มีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้

อย่างไรก็ตามการศึกษาฝ่ายพุทธจักรนั้นจะเน้นถึงองค์ประกอบของหลักของธรรม ๓ ประการ คือ ปรีชาปฏิบัติ ปฏิภาณ และมุ่งศึกษาตามหลักธรรม ๓ ประการ คือ ๑) การฝึกหัดอบรมกาย วาจาให้เรียบร้อย เรียกว่า สีสสิกขา ๒) การฝึกหัดอบรมจิตให้สงบแน่วแน่เป็นสมาธิ เรียกว่า จิตตสิกขา ๓) การหัดอบรมปัญญา ให้รู้แจ้งแทงตลอดสภาวะความเป็นจริงถึงขั้นบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง เรียกว่า ปัญญาสิกขา สิกขาทั้ง ๓ ประการนี้เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญานี้ คือการศึกษาของกุลบุตร ผู้บวชเป็นพระภิกษุสามเณร เพื่อให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของการบวชคือพระนิพพาน อันเป็นธรรมชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา ^{๖๓}

๒.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือ การศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน ^{๖๔}

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อม แก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา ^{๖๕}

คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งเป็น ๒ ประการ คือ

๑) การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ จัดได้ถึง ๔ ประเภท คือ

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

^{๖๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือครูจริยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖.

(๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับกับภิกษุ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

(๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดของคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

(๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวันอาทิตย์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเพื่อให้ นักเรียนนักศึกษา ได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักร หยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวน วิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ภาษาอังกฤษ อันเป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพระพุทธศาสนา

(๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญาส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้าน ที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเหลือฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็กสอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้นที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

๒) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่น จากการศาสนศึกษาหรือการสงเคราะห์ สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะสงฆ์ได้ ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

- ๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
- ๒) ช่วยพัฒนาสถานการศึกษา
- ๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา

๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิภษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษา ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา และช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติ ในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็ก ที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิด พระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิภษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป

การศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิภษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าว คือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียน การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ ๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด^{๖๖}

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัยอาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างยิ่ง และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน หนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศ เรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้

^{๖๖}บุญศรี พานะจิตต์, *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรักหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้ มิให้มีการบังคับด้วยประการใด ๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์ หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ ห้ามมิให้วัดกู้ยืมเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวร การสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษา ยังไม่มีครุฝ่ายฆราวาสเพียง ก็ได้ อาศัยศาลาหรือเสนาสนะใด ๆ ของวัดเป็นโรงเรียน พระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียน ก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน รัฐบาล ก็ให้สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอน นับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ ตั้งแต่แรกที่รัฐเริ่มจัดการศึกษา เป็นต้น

๒.๒.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้อย่างแท้จริง^{๖๗}

การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุก ๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเผยแผ่พระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระสงฆ์ควรตระหนักในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

- ๑) วัตถุประสงค์กตประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้

^{๖๗} พระยวฑฒนา รมณีสุมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัตองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๑๕.

๒) สัมปรายิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาติหน้า

๓) ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน

ในส่วนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้คือ

๑) อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ

๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดให้หมดไปโดยชอบ

๗) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัด ต่าง ๆ ได้ท่องได้อ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

บทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้^{๖๔}

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินการโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมควรบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมและ ความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและถูกต้องรวมทั้งสามารถ ใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติแนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา

^{๖๔} บุญศรี พานะจิตต์, โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร:บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

ธรรมกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามากะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการประชาชนพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา ในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมาย ที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบท ได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัด ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ และประชาชนเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามากะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อจัดฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป ของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามากะผู้เยาว์ เรียกว่า พุทธมามากาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามากะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามากะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามากะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรมและการเผยแผ่ในต่างประเทศอาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัดเป็นโครงการที่จัดขึ้นมาเพื่อพัฒนา คุณภาพ ชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา เป็นต้น

๘. สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์ เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความ เข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชน มีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

- ๑) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
- ๒) หลักการ และจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- ๓) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- ๔) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- ๕) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

๙. งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์ และสามารถนำหลักการและวิธีการไป ประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ^{๖๙}

- ๑) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- ๒) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
- ๓) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- ๔) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- ๕) แนวทางการประชาสัมพันธ์

ในการเผยแพร่พุทธธรรมนั้นมีหลายวิธี ดังต่อไปนี้

๑) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมะ สั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งวิธีนี้ ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่หลักธรรม เป็นประจำ

๒) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยืนและผู้พูด จะต้องมียี่ลาในการพูดเพื่อโน้มหน้าจิตใจผู้ฟังพิเศษเป็นวิธีการที่น่าสนใจ

๓) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ ผู้อื่นเข้าใจ

^{๖๙} พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ของพระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๖.

๔) สันทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

๕) การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสั่งสอนให้ นั่งภาวนา เพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขาร ตามหลักไตรลักษณ์

๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะ การใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่มีเวลาศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป วิธีที่ภิกษุสงฆ์ ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ การเทศนาสั่งสอนประชาชน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือ การเผยแผ่เนื้อองคณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถา ภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ในหลักสูตรการศึกษาภิกษุสงฆ์สามเณร ก็เป็นการส่งเสริมภิกษุสามเณรให้มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงถาวรนั้น นับว่าได้ตามพุทธประสงค์ที่ทรงส่งสาวกประกาศพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นแห่งพุทธกาล และเอื้อเพื่อต่อภฏ ระเบียบ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างยิ่ง และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ

๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการ วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้า วัดควรมีประตูปิดเปิดตามวันเวลา เพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทำสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดีให้ใช้สีทาเรียบๆ ไม่ฉูดฉาดการปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัย มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล ห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการภิกษุสามเณร ได้รับความผาสุก ในการบำเพ็ญสมณธรรม วัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ ร่มรื่นสวยงาม สะอาด สงบและมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุด จัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสและเขตฌาปนสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ จัดให้มีหอกระจายข่าว เพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน อีกทั้งจัดธรรมสถานหรือ สวนธรรม เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรม แก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่น

ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป การบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ ๑. การบูรณะและพัฒนาวัด ๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ๓. การดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติของวัด และการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปปายะ) ๔ อย่าง คือ

๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์เป็นรมณีสถานเจริญตาสบายในแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด วัดใดดี หรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควร

คำนี้ถึงบุคคล ๔ ประเภทนี้ โดยการจัดอยู่ที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

๔) ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมาย คือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

ดังนั้นการสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้ เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐและพุทธบริษัท จะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกรูป ต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงาน สาธารณูปการ เป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการ บูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สง่างามขึ้น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน โดย กำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทูลบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัด ให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทูลบำรุงรักษาเพียง อย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถาน คือ ดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็น การอนุรักษ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นการปรับปรุงสภาพวัด และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศา สนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามี ความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในสังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคม พ้น จากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่าง หลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษาการเผยแผ่ ศาสนธรรมและการสาธารณ สงเคราะห์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่ สำคัญเพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

๒.๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของ หน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำ ประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

ถือว่าทำให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ถือเป็นการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งการสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะคือ^{๗๐}

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรมอบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย บัณฑิตที่ได้รับบริจาคมานี้ ภิกษุสงฆ์ ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดการให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัด จะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์ สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่นำจะจัดได้ การสาธารณสงเคราะห์เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนน

^{๗๐}พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๘.

เข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

กล่าวโดยสรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้ ยังถือว่าเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นตอน ตั้งแต่มหาเถรสมาคมถึงเจ้าอาวาส เป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีเจตนารมณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล ที่เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจ แท้จริงคือ ความล่าช้าขาดประสิทธิภาพในการบริหารการปฏิบัติงานกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

ดังนั้น คณะรัฐมนตรี จึงลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในรัฐสภา “ในการจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้านวัตถุประสงค์ เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชองค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

ความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกของคณะสงฆ์ และรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยการนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งพอประมวลสรุปเนื้อหาสาระได้ ดังนี้

๑) ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้นหมายถึง การยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี คณะวินัยธร อำนาจทั้งหมดมอบให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมใช้แทน

๒) สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์ไทยและเป็นประธานมหาเถรสมาคมและมหาเถรสมาคมนั้น ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชคณะจำนวน ๘ รูป เป็นโดยตำแหน่ง

โครงสร้างของคณะสงฆ์สองส่วนนี้ เป็นองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้านแยก เช่นเดียวกับหัวหน้าและรัฐบาลเผด็จการที่รวบรวมอำนาจไว้กับตน ดังนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งมีผลใช้บังคับเป็นเวลาดำเนินถึง ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐบาลและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนักเพราะว่าโครงสร้างบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม ดังที่ข้อความปรากฏชัดเจนอยู่เหตุผลในการประกาศใช้

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่า“โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนา สมเด็จพระสังฆราชและการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติแทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนวยการหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การระดมทุนของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด ศาสนสมบัติกลาง และการดูแลรักษาทรัพย์สินของ วัด ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

พระราชบัญญัติคณะ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการ สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรง สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์และกรรมกรมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูป เหมือนเดิมแต่ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่าง ชัดเจนคือ

- ๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- ๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- ๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วาง ระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้ บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมกรหรือคณะอนุกรรมกรตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูก จัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

๑) ด้านการปกครอง คือ เป็นแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครอง คณะสงฆ์ เรียกว่า ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

๒) ด้านการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม โดยแบ่งการศาสนศึกษา ๒ แผนก คือ แผนกบาลี และ แผนกธรรม รวมถึงการศึกษาและการจัดให้มีการเรียนพระธรรมวินัยเป็นส่วนหนึ่งเสริมอีกด้วย

๓) การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนนอบบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ทั้งนี้ การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน เป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์ จัดอยู่ในการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นงานของคณะสงฆ์ ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ เพื่อประชาชน มีหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ชัดเจนตามประกาศของมหาเถรสมาคมและข้อบัญญัติที่กำหนดไว้

๔) ด้านการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งที่เชิงรับและเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับหมายถึง การเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุกหมายถึง การใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์และ สาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุก

๕) ด้านการสาธารณูปการ คือ การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ หมายถึง การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยก วัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร เป็นต้น

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนนอบบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ทั้งนี้ การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน เป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์ จัดอยู่ในการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นงานของคณะสงฆ์ ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ เพื่อประชาชน มีหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ชัดเจน

๒.๓ บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยโดยได้ศึกษา ในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะได้นำเสนอในส่วนรายละเอียด ดังต่อไปนี้

การบริหารกิจการคณะสงฆ์^{๗๑} เป็นองค์กรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในระยะปฏิบัติและอยู่ในระยะกาลที่ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาแล้ว ๒ ฉบับ ครั้นเมื่อตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ คงได้ทบทวนพระราชบัญญัติ ๒ ฉบับ เทียบเคียงแล้วยึดเอาโครงสร้างของฉบับที่ ๑ เป็นหลัก เอาส่วนประกอบขององค์กรของฉบับที่ ๒ บางส่วนมาผสม โดยปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงได้รูปแบบองค์กรดังนี้

๑. ผู้บัญชาการ ได้แก่สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นองค์ประมุขสงฆ์และเป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์สูงสุด ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจแห่งกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

๒. องค์กรปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง แยกเป็น ๒ คือ

๑) มหาเถรสมาคม ได้แก่องค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด ซึ่งเป็นองค์กรหลักประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะที่ทรงแต่งตั้ง (ไม่เกิน ๑๒ รูป) เป็นกรรมการลักษณะดำเนิน กิจการ

(๑) ประธานกรรมการ เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

(๒) อธิบดีกรมการศาสนา เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง

(๓) กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการ

(๔) องค์กรย่อย เป็นหน่วยบริหารและจัดกิจการแทน

๓) องค์กรย่อยในส่วนกลาง

(๑) เขตปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่เขตปกครองสงฆ์ในนิกายนั้น ๆ ดังนี้

ก. หน (ม) เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชา

ข. คณะ (ธ) เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชามีเลขานุการสนองงานการ

เลขานุการเจ้าคณะใหญ่ จัดเป็น “พระสังฆาธิการ”

(๒) คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม

ก. คณะกรรมการฝ่ายปกครอง

ข. คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา

ค. คณะกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์

^{๗๑}พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘-๑๐.

ง. คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จ. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ

ฉ. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์

(๓) คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการอื่น ๆ (มีจำนวนมากคณะ)

(๔) กองงาน

ก. กองบาลีสันามหลวง

ข. กองธรรมสนามหลวง

ค. กองงานพระธรรมทูต

๓) องค์การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค มี ๔ ชั้น คือ

๑) ภาค เจ้าคณะภาคเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะภาคเป็นผู้ช่วย

๒) จังหวัด เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ช่วย

๓) อำเภอ เจ้าคณะอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้ช่วย

๔) ตำบล เจ้าคณะตำบลเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ช่วย

๔) วัด เป็นองค์กรต่ำสุดและเป็นองค์กรหลัก เป็นฐานรองรับกิจการคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นหน่วยบริหารและจัดกิจการโดยตรง มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยในกิจการทั่วไป ไวยาวัจกรเป็นผู้ช่วยงานการศาสนสมบัติ อื่นๆ เจ้าคณะ รองเจ้าคณะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็น“พระสังฆาธิการ” โดยตรงได้แก่กิจการที่คณะสงฆ์ต้องกระทำหรือที่คณะสงฆ์ควรกระทำ กิจการที่เป็นงานของคณะสงฆ์ กิจการที่คณะสงฆ์ต้องถือหรือควรถือเป็นฐานะหน้าที่ เพราะเป็นกิจการขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนและทุกชั้นเพราะคณะสงฆ์ต้องดำเนินกิจการคณะสงฆ์โดยแท้^{๗๒}

สรุปได้ว่า กิจการคณะสงฆ์เป็นงานที่พระสังฆาธิการบริหารจัดการหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกิจการคณะสงฆ์เป็นกิจการทางพระศาสนาที่เน้นงานในหน้าที่ขององค์กรการปกครองคณะสงฆ์หรือกิจการพระพุทธศาสนาให้เป็นไปตามหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยแท้ แต่วิธีดำเนินการนั้น ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม อื่นๆ การนิคหกรรม ตามมาตรา ๒๔-๒๕ ซึ่งแต่ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔ เรียกว่า “การวินิจฉัยอธิกรณ์” ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖-๑๗.

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยในประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์แล้วจึงสามารถนำมาสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารได้ดังต่อไปนี้

พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี ได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณฺ ปริสฺสุทฺโธ) พบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ของหลวงพ่อกุณฺ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ท่านใช้ในการเผยแผ่หรือประกาศ และวิธีการเผยแผ่ที่ท่านใช้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการ ที่ท่านใช้สื่อถึงผู้ฟังง่ายที่สุด ไม่ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ตลอดถึงการใช้นุคลิกลักษณะคือท่านนั่ง การพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ ความสัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่ที่มีคนทุกคนชั้นตั้งแต่กษัตริย์ คนรวย คนจนต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการ^{๗๓}

พรชูลี อาชวอำรุง และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา:กรณีศึกษาวัดสุทธาวารี อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ในด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมพบว่า “ลักษณะการบริหารการศึกษาใช้รูปแบบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมและจัดแบ่งงานตามความถนัดและตามความรู้ความสามารถของพระภิกษุแต่ละรูป ทำให้ผลการดำเนินการของวัดสุทธาวารีเกิดผลดีต่อพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาศึกษาวัดสุทธาวารีให้ความสำคัญมากกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี เพราะเป็นภาษาที่ใช้จารึกพระธรรมคำสอนซึ่งเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา การจัดระบบการเรียนการสอนจะมีแนวที่สอดคล้องกับระบบการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์ และเน้นการอบรมสั่งสอนให้พระภิกษุสามเณรตั้งอยู่ในหลักปฏิบัติไตรสิกขาคือศีลาสิกขา ศีลาธรรม ศีลาปัญญา และศึกษาข้ออาจารระข้อปฏิบัติ กฏ ระเบียบ คำสั่งของมหาเถรสมาคมและถือตามกฎระเบียบวัด มีการทำอุโบสถปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน หมั่นรักษาความสะอาดภายในวัดและเสนาสนะที่อยู่อาศัย การจัดการศึกษาของวัดสุทธาวารีประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีพระภิกษุสามเณรสามารถสอบผ่านสนามหลวงได้จำนวนมากในแต่ละปีเนื่องจากมีรูปแบบการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาเป็นหลักสำคัญ ด้านการบริหาร ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม การจัดแบ่งงานให้พระภิกษุผู้สอนตามความสามารถ เน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการ ทำให้พระภิกษุในระดับตั้งแต่รองเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้สอนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี จึงมีผลทำให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

^{๗๓} พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

ด้านการส่งเสริม โรงเรียนพระปริยัติธรรมของวัดสุทธิวารี^{๑๔} ได้มียุทธศาสตร์ในการดำเนินการ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา โดยการดำเนินการประชาสัมพันธ์ไปยังวัดต่างๆ ทั้งภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ทำให้มีพระภิกษุสามเณรจากจังหวัดใกล้เคียง มาร่วมด้วย ในแต่ละปีจึงมีพระภิกษุสามเณรมาเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการสอบสนามหลวง ดังนั้นในแต่ละปีจึงมีการดำเนินการโครงการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง เพื่อเป็นการปรับปรุงและกวัดขันธ์พระภิกษุสามเณรก่อนเข้าสอบสนามหลวง ทำให้พระภิกษุสามเณรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดสุทธิวารีมีจำนวนของการสอบผ่านสนามหลวงได้เป็นจำนวนมากในแต่ละปี ด้านการส่งเสริมจึงเป็นความสำคัญของปัจจัยด้านการบริหารที่ส่งผลให้เกิดผลสำเร็จของการดำเนินงานได้^{๑๕}

พระมหาสัญญา ปญญาวิจิตโต ได้ศึกษารูปแบบและแนวทาง การเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กัญจนโก, “หลวงตาแพรเยื่อไม้”) พบว่า รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กัญจนโก, “หลวงตาแพรเยื่อไม้”) ทั้ง ๓ ประเภทคือ ๑) การเทศนา (เทศน์มหาชาติ และเทศน์ธรรมวัตร) ๒) การปาฐกถา – บรรยายธรรม อภิปราย สนทนา และโต้วาที ๓) เขียนหนังสือ บทความ วรรณกรรมเรื่องสั้นต่างๆ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ ๔ วิธี คือ ๑) การนำเสนอโดยตรง ๒) การนำเสนอโดยเปรียบเทียบ ๓) การนำเสนอโดยใช้เชื่อมโยง ๔) การนำเสนอโดยใช้ตัวอย่าง และจากการศึกษาแนวทางการใช้สำนวนภาษาของท่าน ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะเด่น ๓ ประการ คือ ๑) การใช้ถ้อยคำ มีการใช้คำง่ายและการใช้คำเชิงสัพยอก ๒) การใช้ภาพพจน์ มีการใช้ภาพพจน์อุปมา ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน และภาพพจน์การเรียงเสียงธรรมชาติ ๓) การใช้สำนวนพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำพังเพย คำคมคำกลอน และแหล่งมาประกอบ^{๑๕}

พระวุฒิภรณ์ วุฑฒิภกรโณ ได้ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุณี (ประยูร ธรรมจิตโต) จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชวรมุณีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ๆ ให้ขบคิด อยู่เสมอโดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท ดังนี้ คือ ๑) เนื้อหาประเภทพัฒนา

^{๑๔} พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ, รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดสุทธิวารี อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๑๕} พระมหาสัญญา ปญญาวิโก, การศึกษารูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

จิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒) เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓) เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา ๔) เนื้อหาประเภทวิชาการ^{๗๖}

กฤษดา มมตะขบ ได้ศึกษาทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พบว่า โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นไปตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั่นคือ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและปัจจัยต่าง ๆ คือที่ตั้งของวัดนิกายสมณศักดิ์ ตำแหน่งทางการบริหาร การศึกษาและอายุพรรษากำหนดทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดต่างกัน^{๗๗}

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพระสังฆาธิการในจังหวัดขอนแก่น มีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภออยู่ในระดับมากโดยพระสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะอำเภอและสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะตำบลมีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๗๘}

มานี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก” โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย พระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธา ๗ รูป จากวัด ๗ แห่งของ ๖ จังหวัดในภาคกลาง และ ๒ รูป จากวัด ๒ แห่งของ ๒ จังหวัดในภาคตะวันออก และพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีทำบุญ รวมทั้งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัด จำนวน ๘๘ คน พบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงามถูกต้องให้แก่ประชาชน การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตนการทำวิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก ประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียน

^{๗๖} พระวุฒิกरण วุฑฒิกरण, ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาภุมณี, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๗๗} กฤษดา มมตะขบ, “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓).

^{๗๘} ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น”, *ปริญญาานิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543),

โรงพยาบาล ถนนหนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การส่งเสริมวิชาชีพให้ชาวบ้าน^{๗๙}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสพการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๘๐}

พระธนดล นาคสุวรรณโณ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสพการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุสามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ

^{๗๙} มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก”, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑),

^{๘๐} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑),

สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธรศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๕๑}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ ตนฺตโร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ทั้ง ๖ ด้านนั้นได้มีด้านที่มีบทบาทมากที่สุดใน ๓ ระดับ โดย เรียงลำดับ คือ ด้านการควบคุมและรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา และด้านการสาธารณูปการ ส่วนด้านปานกลาง ๒ ด้าน คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ ด้านการศาสนศึกษา สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด^{๕๒}

จรินทร์ ยังสังข์ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงของ สังคม โดยใช้พื้นที่ในการวิจัยในชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า “บทบาทของพระสงฆ์ส่วน ใหญ่มุ่งไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน แต่ด้วยการกลมเกลียวประสานการณ์ ผ่านอุปัชฌาย์ครูอาจารย์หรือพระรูปอื่นที่คนเขารู้จักและเป็นแนวทางแห่งการได้รับลาภสักการะ จึงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ถ้าในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมจะพบว่าโดยธรรมชาติของศาสนา มีความปรารถนาให้ศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรม จริยธรรมประจำกาย วาจา ใจ เป็นพลเมืองดี ของสังคม และประเทศชาติ ถือเป็น การช่วยรัฐอบรมประชาชนให้ตั้งอยู่ในความเรียบร้อย อีก ประการหนึ่งคือ บทบาทของพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับความศรัทธาต่อพระสงฆ์รูปนั้นๆ ประชาชนมีการ แยกแยะในการแสดงความศรัทธาต่อพระสงฆ์แตกต่างกันออกไป การแสดงบทบาทในวัดใน ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นของเจ้าอาวาส พระลูกวัดพระรูปหนุ่ม ๆ จะไม่มีบทบาท จึงก่อให้เกิดการ รวมตัวของพระหนุ่มจากวัดต่างๆเป็นเครือข่าย เป็นองค์กรจนได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร สถานศึกษา ประชาชนในการนิมนต์ไปจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมจัดโครงการบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน เป็นอาจารย์สอนวิชาพระพุทธรศาสนาในโรงเรียนเป็นต้น”^{๕๓}

พระมหาบุญมี อธิปญฺโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล(บัว ญาณสมปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาในการดำเนินชีวิตแนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาท ในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ ของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัย

^{๕๑} พระชนดล นาคสุวรรณโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์พุทธ- ศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑),

^{๕๒} พระปลัดเกียรติศักดิ์ ตนฺตโร, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘),

^{๕๓} จรินทร์ ยังสังข์, “บทบาทพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, *วิทยานิพนธ์ ศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๑), หน้า ๘๗.

พบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายคือชุตงควัตร เป็นเครื่องขัดเกลากิเลส เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๔๔}

ประสาธ สุขเกษม ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน : กรณีศึกษาเข้าค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า “ภูมิหลังเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาของเยาวชน มีผลต่อความคาดหวังและปฏิกริยาก่อนเข้าค่ายของเยาวชน เยาวชนที่เข้าค่ายที่อยู่นอกเขตเมืองมีโอกาสสัมผัสกับบทบาทของพระสงฆ์และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อวัดเช่นเดียวกับครอบครัวที่ได้รับการศึกษา กระบวนการที่พระสงฆ์ใช้ในการขัดเกลาคุณธรรมให้แก่เยาวชนนั้น เป็นไปทั้งในลักษณะทางตรงคือการบอกกล่าวหรือเทศนา หรือกระบวนการอบรมโดยผ่านเทคนิคการเรียนรู้แบบต่าง ๆ การขัดเกลาทำอ้อมโดยใช้ระเบียบวินัยที่เข้มงวดของค่ายกำหนด ข้อห้ามโดยมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดลักษณะของหลักสูตรที่ใช้มีความยืดหยุ่นพิจารณาตามความต้องการและความเหมาะสมของผู้เรียนตลอดจนสภาพความเป็นไปของสังคม สาระของหลักสูตรมุ่งเน้นการพัฒนาทางกายารมณ์และสติปัญญาซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เหมาะสม”^{๔๕}

เสาวลักษณ์ ขำนิล ได้ทำการศึกษาค้นพบว่า “พระสงฆ์ในชุมชนวังไผ่และชุมชนอยู่ตะเภาด่างมีบทบาทช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ ๑. พระสงฆ์เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นผู้ช่วยชาวบ้านในการรวมกลุ่มในการทำงานต่าง ๆ พระสงฆ์จะร่วมมือกับผู้นำของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มกรรมการวัด กลุ่มผู้ชำนาญทางด้านช่างต่าง ๆ ให้แต่ละกลุ่มทำงานร่วมกันด้วยวัตถุประสงค์เดียวกัน ๒. พระสงฆ์ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ในการสร้างสาธารณสมบัติให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะชาวบ้านมีความศรัทธาเชื่อถือไว้วางใจจึงให้ความช่วยเหลือร่วมมือทั้งกำลังกายและทรัพย์สินรวมทั้งกำลังความคิด วัตถุ และช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ จึงทำ

^{๔๔} พระมหาบุญมี อธิปญโญ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”, *วิทยานิพนธ์ปริญาโท*, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔),

^{๔๕} ประสาธ สุขเกษม, “บทบาทของพระสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน”, *วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๕.

ให้การทำงานต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชนสำเร็จไปได้ด้วยดี ๓. พระสงฆ์ยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงานในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนา ชุมชน พระสงฆ์จะเป็นผู้แนะนำทางแก้ไขในการแก้ไขปัญหา และจะทำให้ชาวบ้านตัดสินใจในการเลือกแก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญ พระสงฆ์จะให้ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองมีส่วนร่วมในการวางแผนและมีส่วนร่วมในการทำงาน และทุกคนมีสิทธิ์ออกเสียงแสดงความคิดเห็นในการทำงานได้โดยเท่าเทียมกัน ทำให้ชาวบ้านทุกคนเกิดความรู้สึกว่างานนั้นเป็นงานที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันทุกคนจะต้องช่วยเหลือให้งานที่ทำสำเร็จลงตามเป้าหมายที่วางไว้ให้ได้ ทุกคนที่ร่วมกันทำงานจะต้องมีความรับผิดชอบในการทำงานเพราะทุกคนมีส่วนร่วมกันในการวางแผนและดำเนินงานจะสำเร็จไปได้ด้วยดีก็เพราะความร่วมมือจากพวกเขาเหล่านั้นเอง ๔. พระสงฆ์ในชุมชนช่วยอบรมประชาชนให้มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รู้จักทำประโยชน์ให้กับชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ๕. เป็นที่พึ่งทางใจและให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่างๆทั้งปัญหาส่วนตัวและส่วนรวม^{๔๖}

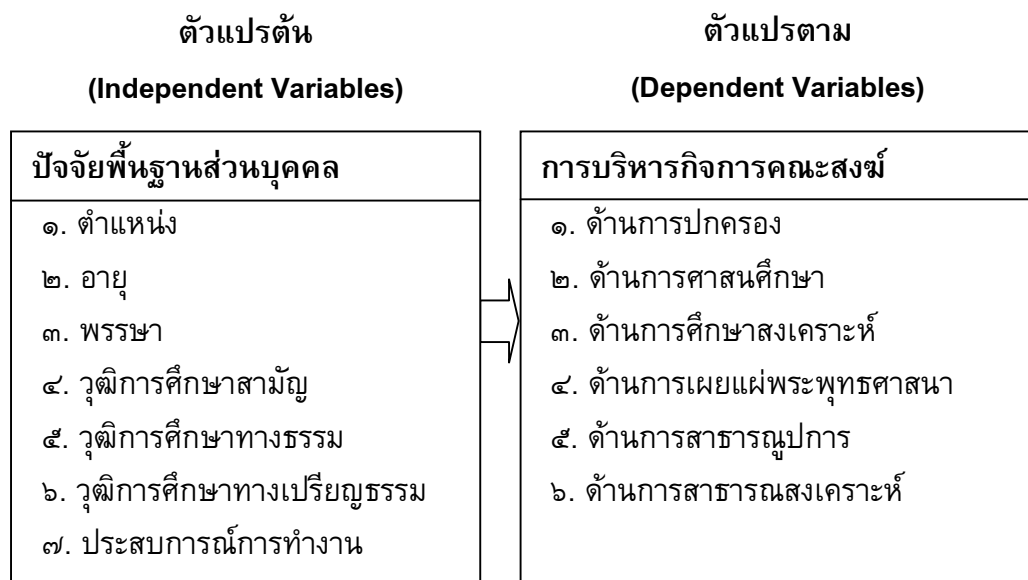
สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน คือ งานที่พระสังฆาธิการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร จะต้องปฏิบัติหรือจะต้องกระทำอันถือเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ ประกอบด้วย การปกครอง คือ การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของ พระสังฆาธิการในการดูแลคณะสงฆ์ ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคมและพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การศาสนศึกษาเป็นการจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติศึกษาซึ่งเป็นหนึ่งในสังฆกรรม ๓ ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ การศึกษาสงเคราะห์ คือการจัดการศึกษาที่มุ่งจะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจจะเป็นโรงเรียนการกุศลภายในวัดหรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจน หรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์จัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา อบรมสมถวิปัสสนากรรมฐาน การบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆ เพื่อรักษาประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนา และการให้ธรรมะหรือสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนและการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติในวัด ด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร ก่อสร้างเพิ่มเติม ให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ส่วนด้านการสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินกิจการสาธารณะ

^{๔๖} เสาวลักษณ์ ขำนิล, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอยู่ตะเภา จังหวัดชัยนาท”, วิทยานิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๑๘, หน้า ๕๘.

ประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคมโดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาสังคมและชุมชนซึ่งเป็นกิจการคณะสงฆ์เป็นกิจการทางพระศาสนาที่เน้นงานในหน้าที่ขององค์กรการปกครองคณะสงฆ์

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรให้มีความสอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดังตารางแผนภูมิที่ ๒.๑

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจซึ่งผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร” ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยด้วยขั้นตอน ดังนี้

๓.๒ ประชากร

ประชากรที่ใช้วิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์สังกัดมหานิกาย ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ เขต ได้แก่ เขตบางเขน-จตุจักร, เขตดอนเมือง, เขตสายไหม, เขตบางกะปิ, เขตบางซื่อ จำนวน ๑๐๖ รูป ใช้การดำเนินการวิจัย ดังตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากร

ลำดับที่	ตำแหน่งทางการปกครอง	ประชากร (รูป)
๑.	เจ้าคณะอำเภอ	๘
๒.	เจ้าคณะตำบล	๑๔
๓.	เจ้าอาวาส	๖๐
๔.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๒๔
รวมประชากร		๑๐๖ รูป

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้
ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
กรุงเทพมหานคร โดยมีเกณฑ์การประเมินค่าคะแนน (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ คือ
มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

๕	หมายความว่า	ความคิดเห็น	มากที่สุด
๔	หมายความว่า	ความคิดเห็น	มาก
๓	หมายความว่า	ความคิดเห็น	ปานกลาง
๒	หมายความว่า	ความคิดเห็น	น้อย
๑	หมายความว่า	ความคิดเห็น	น้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ
ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหาร
และช่วยงานกิจการคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร กำหนด
เป็นช่วงของคะแนน ดังต่อไปนี้^๑

คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	๑.๕๐ – ๒.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นน้อย
คะแนนเฉลี่ย	๒.๕๐ – ๓.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๓.๕๐ – ๔.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นมาก
คะแนนเฉลี่ย	๔.๕๐ – ๕.๐๐	แปลความว่า	ความคิดเห็นมากที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเป็นแบบสัมภาษณ์พระสังฆาธิการเกี่ยวกับการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๓.๔ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ด้วยรูปแบบต่างๆ ทั้ง
หลักการ ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างเครื่องมือวิจัย

^๑ ชูศรี วงศ์รัตนะ, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต
, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

๒. กำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือวิจัยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
๓. สร้างแบบสอบถามและนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ส่วนของภาษาที่ใช้ในการวิจัย
๔. นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความครอบคลุมเชิงเนื้อหาโดยใช้วิธีการตรวจในเชิงประจักษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ที่ ๐.๘-๑.๐ เพื่อเป็นการทดสอบความเที่ยงตรง ความครอบคลุมเนื้อหาและถูกต้องในสำนวนภาษาเมื่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแบบสอบถามทั้งทางด้านความเหมาะสมของเนื้อหาและความถูกต้องของสำนวนภาษานำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป
๕. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองกับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง (Try-out) จำนวน ๓๐ ชุด ก่อนนำไปใช้กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item-total Correlation) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Co-efficient) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่น ๐.๘๗

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการด้วยขั้นตอน ดังนี้

๑. ผู้วิจัยติดต่อประสานไปยัง เจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ เขต เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
๒. ประสานงานไปยังโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตเพื่อขอความอนุเคราะห์หนังสือขอความร่วมมือไปยัง เจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ เขต เพื่อขออนุญาตในการแจกแบบสอบถาม
๓. นำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย
๔. เก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับมาแล้วนำไปวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์อย่างแพร่หลาย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมเป็นขั้นตอน คือ หลักจากการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว แล้วนำข้อมูลที่ได้อีกมาเปลี่ยนแปลงเป็นรหัสตัวเลขบันทึกลงในโปรแกรมการวิจัยทางสถิติ ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาค่าความถี่ แล้วสรุปออกมาเป็นคำร้อยละ

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

๓. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๔. การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์จำแนกสถานภาพทั่วไปด้านตำแหน่ง เพศ อายุ พรรษา การศึกษา และประสบการณ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ใช้วิเคราะห์หาค่าความแปรปรวนทางเดียว One-Way ANOVA กรณีพบว่า ความแตกต่างเป็นรายกลุ่มเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้ Scheffe Analysis

๕. วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นผู้ตอบแบบสอบถาม

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรที่ใช้ในการวิจัย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และคำร้อยละ (Percentage)

๒. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓. เปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยใช้สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) เมื่อพบว่ามี ความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีการของเซฟเฟ (Seheffe' s Method)

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาข้อมูล เรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลจาก พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ เขต จากการศึกษาปัจจัยตัวแปรด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตาม อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ซึ่งประกอบด้วย (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศาสนศึกษา (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) ด้านการสาธารณูปการ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัย มีจำนวน ๑๐๖ รูป ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลและนำเสนอผลการศึกษาด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

๒. ผลการศึกษาข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๓. ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร หาค่าความแปรปรวนทางเดียว One-Way ANOVA

๔. ผลการศึกษาข้อมูลแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นพระสังฆาธิการเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๔.๑ ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม ตำแหน่ง พระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์การปกครอง คณะสงฆ์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนค่าร้อยละของพระสังฆาธิการ จำแนกตามตำแหน่งพระสังฆาธิการ

จำแนกตำแหน่งพระสังฆาธิการ	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. เจ้าคณะอำเภอ	๘	๗.๕
๒. เจ้าคณะตำบล	๑๔	๑๓.๓
๓. เจ้าอาวาส	๖๐	๕๖.๖
๔. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๒๔	๒๒.๖
รวมทั้ง ๕ เขต	๑๐๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า พระสังฆาธิการส่วนมากมีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสจำนวน ๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖ รองลงมา มีตำแหน่งระดับผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖, ตำแหน่งระดับเจ้าคณะตำบล จำนวน ๑๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓, และตำแหน่งระดับเจ้าคณะอำเภอ จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๕

ตารางที่ ๔.๒ จำนวนค่าร้อยละของพระสังฆาธิการ จำแนกตาม อายุ

จำแนกตาม อายุ	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. ๒๐-๔๐ ปี	๑๙	๑๗.๙
๒. ๔๑-๖๐ปี	๔๙	๔๖.๓
๓. ๖๑ ขึ้นไป	๓๘	๓๕.๘
รวมทั้ง ๕ เขต	๑๐๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระสังฆาธิการส่วนมากมีอายุอยู่ระหว่าง ๔๑-๖๐ปีขึ้นไป จำนวน ๔๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓, รองลงมา มีอายุอยู่ระหว่าง ๖๑ ขึ้นไป จำนวน ๓๘ รูป

คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๘, และมีอายุอยู่ระหว่าง ๒๐-๔๐ ปี จำนวน ๑๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๙ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ จำนวนค่าร้อยละของพระสังฆาธิการ จำแนกตามพรรษา

จำแนกตาม พรรษา	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. ๕-๑๐ พรรษา	๑๗	๑๖.๑
๒. ๑๑-๒๐ พรรษา	๖๕	๖๑.๓
๓. ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๒๔	๒๒.๖
รวม ทั้ง ๕ เขต	๑๐๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนมากพรรษา ๑๑-๒๐ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๖๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๓, รองลงมา คือ เจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนมากพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖, และเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนมากพรรษา ๕-๑๐ พรรษา จำนวน ๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ จำนวนค่าร้อยละของพระสังฆาธิการ จำแนกตาม การศึกษาสายสามัญ

จำแนกตาม การศึกษาสายสามัญ	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔๔	๔๑.๕
๒. ปริญญาตรี	๕๔	๕๐.๙
๓. สูงกว่าปริญญาตรี	๘	๗.๖
รวม ทั้ง ๕ เขต	๑๐๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๕๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๙ และรองลงมา ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

จำนวน ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๕, ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๖ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ จำนวนค่าร้อยละของพระสังฆาธิการ จำแนกตาม การศึกษาทางธรรม

จำแนกตาม การศึกษาทางธรรม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. นักธรรมชั้นตรี	๔	๓.๘
๒. นักธรรมชั้นโท	๒๖	๒๔.๕
๓. นักธรรมชั้นเอก	๗๖	๗๑.๗
รวมทั้ง ๕ เขต	๑๐๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีวุฒิการศึกษา จบนักธรรมชั้นเอก จำนวน ๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๗, รองลงมา ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ จบนักธรรมชั้นโท จำนวน ๒๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๕, และระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ จบนักธรรมชั้นตรี จำนวน ๔ รูปคิดเป็นร้อยละ ๓.๘ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ จำนวนค่าร้อยละของพระสังฆาธิการ จำแนกตาม การศึกษาทางเปรียญธรรม

จำแนกตาม การศึกษาทางเปรียญธรรม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. ประโยค ๑-๒-๓	๑๒	๑๑.๓
๒. เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค	๕๑	๔๘.๑
๓. เปรียญธรรม ๗-๙ ประโยค	๔๓	๔๐.๖
รวมทั้ง ๕ เขต	๑๐๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ จบการศึกษาเปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค จำนวน ๕๑ คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑, รองลงมา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ จบการศึกษาเปรียญธรรม ๗-๙

ประโยชน์ จำนวน ๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖, และพระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ จบการศึกษา เปรียญธรรมประโยค ๑-๒-๓ จำนวน ๑๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๓ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ จำนวนค่าร้อยละของพระสังฆาธิการ จำแนกตามประสบการณ์การปกครอง

จำแนกตาม ประสบการณ์การปกครอง	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. ๕-๑๐ ปี	๑๔	๑๓.๒
๒. ๑๑-๑๕ ปี	๔๕	๔๒.๕
๓. ๑๖ ปีขึ้นไป	๔๗	๔๔.๓
รวมทั้ง ๕ เขต	๑๐๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสบการณ์การปกครองคณะสงฆ์ อยู่ระหว่าง ๑๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๓, รองลงมา พระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มี ประสบการณ์การปกครองคณะสงฆ์ อยู่ระหว่าง ๑๑-๑๕ ปี จำนวน ๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๕, และพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มี หน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสบการณ์การปกครองคณะสงฆ์ อยู่ระหว่าง ๕-๑๐ ปี จำนวน ๑๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการศึกษาข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์

ผลการศึกษาข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารจัดการคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้านได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม (N = ๑๐๖)

การบริหารจัดการคณะสงฆ์	μ	σ	แปลผล
๑. ด้านการปกครอง	๓.๘๐	๐.๕๖๕	มาก
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๕	๐.๕๖๗	มาก
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๘๗	๐.๔๘๗	มาก
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๘๖	๐.๔๕๐	มาก
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๔.๐๕	๐.๔๖๙	มาก
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๘๖	๐.๔๕๓	มาก
ภาพรวม	๓.๘๐	๐.๓๙๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารจัดการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๘๐$)

พิจารณารายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารจัดการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ทุกข้อ อยู่ในระดับมาก คือ ด้านการสาธารณูปการ ($\mu = ๔.๐๕$), รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\mu = ๓.๘๗$), ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ($\mu = ๓.๘๖$), ด้านการศาสนศึกษา ($\mu = ๓.๘๕$), และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านการปกครอง ($\mu = ๓.๘๐$), ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการปกครอง (N = ๑๐๖)

ด้านการปกครอง	μ	σ	แปลผล
๑. มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่างๆ ภายในวัด	๓.๘๙	๐.๖๙๔	มาก
๒. มีการใช้กฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะและออกกฎระเบียบใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวัดอยู่เสมอ	๓.๗๔	๐.๗๐๘	มาก
๓. มีการอบรมสั่งสอนพระภิกษุและศิษย์วัดอยู่เสมอ	๓.๗๗	๐.๘๕๔	มาก
๔. มีการจัดสรรงบประมาณในการบริหารวัดวัด	๓.๖๑	๐.๗๘๘	มาก
๕. มีการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อให้เกิดการบริหารงบประมาณเงินคลังตัว	๓.๙๒	๐.๘๐๖	มาก
๖. มีการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม	๓.๘๕	๐.๙๑๓	มาก
ภาพรวม ด้านการปกครอง	๓.๘๐	๐.๕๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.80$)

พิจารณารายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทุกข้อ อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อให้เกิดการบริหารงบประมาณเงินคลังตัว ($\mu = 3.92$) รองลงมา ได้แก่ การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่างๆ ภายในวัด ($\mu = 3.89$), มีการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม ($\mu = 3.85$), มีการอบรมสั่งสอนพระภิกษุและศิษย์วัดอยู่เสมอ ($\mu = 3.77$), มีการใช้กฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะและออกกฎระเบียบใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวัดอยู่เสมอ ($\mu = 3.74$), ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ มีการจัดสรรงบประมาณในการบริหารวัดวัด ($\mu = 3.61$), ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการศาสนศึกษา (N = ๑๐๖)

ด้านการศาสนศึกษา	μ	σ	แปลผล
๑. มีการจัดสรรงบประมาณเงินให้กับการเรียนการสอนนักเรียน บาลี และปริยัติ อย่างทั่วถึง	๓.๘๕	๐.๗๒๘	มาก
๒. มีการส่งเสริมให้จัดการอบรมบาลีและนักเรียนก่อนสอบ ขึ้นทุกปี	๓.๗๖	๐.๗๘๗	มาก
๓. มีการคัดเลือกครูที่มีคุณภาพและประเมินคุณภาพของครูสอนนักเรียนและบาลี ทุกปี	๓.๗๘	๐.๗๔๓	มาก
๔. วัดมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่เรียนนักเรียนและบาลี ขึ้นทุกปี	๓.๗๒	๐.๖๘๗	มาก
๕. มีการให้รางวัลและยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีและแผนกสามัญให้มีขวัญกำลังใจ	๓.๘๖	๐.๗๒๓	มาก
๖. มีการจัดสรรรางวัลให้นักเรียนที่สอบได้ตามโอกาส เช่น สอบได้ บาลี นักเรียน อื่นๆ	๔.๑๒	๐.๗๒๖	มาก
ภาพรวม ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๕	๐.๕๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๘๕$)

พิจารณารายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทุกข้อ อยู่ในระดับ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการจัดสรรรางวัลให้นักเรียนที่สอบได้ตามโอกาส เช่น สอบได้ บาลี นักเรียน อื่นๆ ($\mu = ๔.๑๒$), รองลงมา คือ มีการจัดสรรงบประมาณเงินให้กับการเรียนการสอนนักเรียน บาลี และปริยัติ อย่างทั่วถึง ($\mu = ๓.๘๖$), มากมีการให้รางวัลและยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีและแผนกสามัญให้มีขวัญกำลังใจ ($\mu = ๓.๘๕$), มีการคัดเลือกครูที่มีคุณภาพและประเมินคุณภาพของครูสอนนักเรียนและบาลี ทุกปี ($\mu = ๓.๗๘$), และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ วัดมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่เรียนนักเรียนและบาลี ขึ้นทุกปี ($\mu = ๓.๗๒$), ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (N = ๑๐๖)

ด้านการศึกษาสงเคราะห์		μ	σ	แปลผล
๑.	มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	๓.๙๖	๐.๗๑๖	มาก
๒.	มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ	๓.๙๒	๐.๗๒๘	มาก
๓.	มีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	๓.๙๙	๐.๖๖๖	มาก
๔.	มีการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอนุบาลเด็กก่อนเกณฑ์	๓.๙๖	๐.๗๔๒	มาก
๕.	มีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น	๔.๐๐	๐.๖๗๖	มาก
๖.	มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน	๔.๑๙	๐.๖๗๘	มาก
ภาพรวม ด้านการศึกษาสงเคราะห์		๓.๙๗	๐.๕๘๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๙๗$)

พิจารณารายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทุกข้อ อยู่ในระดับ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน ($\mu = ๔.๑๙$), รองลงมา มีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น ($\mu = ๔.๐๐$), มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น ($\mu = ๓.๙๖$), มีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น ($\mu = ๓.๙๙$), และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ ($\mu = ๓.๙๒$), ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (N = ๑๐๖)

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	μ	σ	แปลผล
๑. มีการส่งเสริมให้พระภิกษุได้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ	๓.๕๘	๐.๘๖๐	มาก
๒. มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๔.๐๒	๐.๖๔๗	มาก
๓. มีการแสดงพระธรรมเทศนาให้กับประชาชนได้รับฟังและเข้าใจในพุทธศาสนาและ ศาสนพิธีในการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชน	๓.๘๔	๐.๖๑๙	มาก
๔. มีการสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	๓.๘๘	๐.๖๗๒	มาก
๕. มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ	๓.๘๕	๐.๗๐๑	มาก
๖. มีการจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกอบรมสั่งสอนแก่ชาวบ้าน	๓.๙๗	๐.๖๐๙	มาก
ภาพรวม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๘๖	๐.๔๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๘๖$)

พิจารณารายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทุกข้อ อยู่ในระดับ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ($\mu = ๔.๐๒$), รองลงมา มีการจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกอบรมสั่งสอนแก่ชาวบ้าน ($\mu = ๓.๙๗$), มีการสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง ($\mu = ๓.๘๘$), มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ ($\mu = ๓.๘๕$), มีการแสดงพระธรรมเทศนาให้กับประชาชนได้รับฟังและเข้าใจในพุทธศาสนาและศาสนพิธีในการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชน ($\mu = ๓.๘๔$), และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีการส่งเสริมให้พระภิกษุได้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ($\mu = ๓.๕๖$), ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการสาธารณูปการ (N = ๑๐๖)

ด้านการสาธารณูปการ		μ	σ	แปลผล
๑.	มีการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดอย่างเป็นระบบ	๔.๑๐	๐.๖๑๖	มาก
๒.	มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นชาวพุทธ	๔.๐๖	๐.๕๘๓	มาก
๓.	มีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำ ไฟฟ้า ข้าวของเครื่องใช้ต่าง	๔.๑๑	๐.๕๗๔	มาก
๔.	มีการดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรม	๔.๐๓	๐.๖๓๙	มาก
๕.	มีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภค	๓.๘๙	๐.๗๐๘	มาก
๖.	มีการช่วยกันดูแลศาสนสถานอยู่ตลอดเวลา	๔.๐๘	๐.๗๕๗	มาก
ภาพรวม ด้านการสาธารณูปการ		๔.๐๕	๐.๔๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๐๕$)

พิจารณารายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทุกข้อ อยู่ในระดับ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำ ไฟฟ้า ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ($\mu = ๔.๑๑$), รองลงมา มีการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดอย่างเป็นระบบ ($\mu = ๔.๑๐$), มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นชาวพุทธ ($\mu = ๔.๐๖$), มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นชาวพุทธ ($\mu = ๔.๐๔$), และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภค ($\mu = ๓.๘๙$), ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการสาธารณูปการ (N = ๑๐๖)

ด้านการสาธารณูปการ		μ	σ	แปลผล
๑.	มีการให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อช่วยงานสังคม	๓.๙๗	๐.๗๒๓	มาก
๒.	มีการจัดทำถนนภายนอกวัดให้สะดวกแก่การสัญจร ไปมาระหว่างวัดกับชุม	๔.๐๔	๐.๗๔๒	มาก
๓.	มีการดำเนินการก่อสร้างที่อำนวยความสะดวกแก่ ชาวบ้านที่เข้ามาทำบุญในวัด เช่น ศาลาพักร้อน ที่จอดรถ ที่ปฏิบัติธรรม ห้องน้ำ เป็นต้น	๓.๘๘	๐.๗๐๐	มาก
๔.	มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน ซึ่งเป็นไป เพื่อสาธารณประโยชน์ให้เกิดขึ้นในสังคม	๓.๘๘	๐.๗๐๐	มาก
๕.	มีการกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การ สงเคราะห์แก่ประชาชน	๓.๘๓	๐.๖๕๔	มาก
๖.	มีการดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการ พัฒนาหมู่บ้าน ชุดลอกคูคลอง สร้างถนน	๓.๕๘	๐.๗๙๑	มาก
ภาพรวม ด้านการสาธารณูปการ		๓.๘๖	๐.๔๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๘๖$)

พิจารณารายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทุกข้อ อยู่ในระดับ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการจัดทำถนนภายนอกวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมาระหว่างวัดกับชุม ($\mu = ๔.๐๔$), รองลงมา มีการให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อช่วยงานสังคม ($\mu = ๓.๙๗$), มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน ซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ให้เกิดขึ้นในสังคม ($\mu = ๓.๘๘$), มีการกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน $\mu = ๓.๘๓$), และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีการดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน ชุดลอกคูคลอง สร้างถนน ($\mu = ๓.๕๘$), ตามลำดับ

๔๓ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร หาค่าความแปรปรวนทางเดียว One-Way ANOVA

ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญวุฒิการศึกษาทางธรรมวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์การปกครอง มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

แหล่งข้อมูล การบริหาร กิจการคณะสงฆ์	ตำแหน่งพระสังฆาธิการ N=๑๐๖								F	Sig
	ผจ.ว		จว.		จต.		จอ.			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
ด้านการปกครอง	๓.๘๑	๐.๕๓๗	๓.๘๗	๐.๕๖๒	๓.๖๔	๐.๕๓๕	๓.๔๒	๐.๖๑๑	๒.๐๐๒	๐.๑๑๘
ด้านการศึกษา	๓.๘๕	๐.๕๒๗	๓.๘๘	๐.๖๐๑	๓.๗๖	๐.๔๙๒	๓.๗๗	๐.๖๒๓	๐.๒๑๘	๐.๘๘๔
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๐๒	๐.๔๒๗	๓.๙๙	๐.๕๒๒	๓.๘๕	๐.๔๑๑	๓.๘๕	๐.๕๔๕	๐.๕๘๗	๐.๖๒๕
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๘๐	๐.๔๔๕	๓.๘๘	๐.๔๙๕	๓.๘๗	๐.๒๘๖	๓.๘๓	๐.๓๙๘	๐.๑๙๕	๐.๘๙๙
ด้านการสาธารณูปการ	๓.๙๘	๐.๔๕๔	๔.๑๐	๐.๔๙๐	๓.๙๙	๐.๔๑๖	๓.๙๒	๐.๔๖๓	๐.๗๒๒	๐.๕๔๑
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๘๕	๐.๔๐๙	๓.๘๓	๐.๔๗๕	๓.๙๒	๐.๔๒๒	๔.๐๔	๐.๔๙๔	๐.๕๗๙	๐.๖๓๐
ภาพรวม	๓.๘๙	๐.๓๘๑	๓.๙๓	๐.๔๑๖	๓.๘๔	๐.๓๕๖	๓.๘๑	๐.๔๓๘	๐.๓๖๐	๐.๗๘๒

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาพรวมทั้ง ๖ ด้าน ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตาม อายุ

แหล่งข้อมูล การบริหารกิจการคณะสงฆ์	อายุ N=๑๐๖						F	Sig
	๒๐-๔๐ ปี		๔๑-๖๐ปี		๖๑ขึ้นไป			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
ด้านการปกครอง	๓.๕๖	๐.๔๖๓	๓.๘๖	๐.๔๘๙	๓.๖๓	๐.๖๖๔	๒.๙๗๘	๐.๐๕๕
ด้านการศึกษา	๔.๐๔	๐.๕๒๑	๓.๘๕	๐.๕๔๐	๓.๗๕	๐.๖๑๒	๑.๖๗๐	๐.๑๙๓
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๐๕	๐.๔๐๖	๓.๙๕	๐.๔๖๗	๓.๙๔	๐.๕๕๐	๐.๖๗๕	๐.๕๑๒
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๕๕	๐.๕๐๐	๓.๘๕	๐.๔๕๕	๓.๘๒	๐.๔๒๔	๐.๕๓๘	๐.๕๘๖
ด้านการศึกษาอุปการ	๔.๑๗	๐.๕๙๑	๔.๐๘	๐.๔๕๗	๓.๙๔	๐.๔๐๕	๑.๗๙๐	๐.๑๗๒
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๘๖	๐.๕๑๙	๓.๘๖	๐.๔๓๒	๓.๘๗	๐.๔๕๗	๐.๐๐๔	๐.๙๙๖
ภาพรวม	๔.๐๑	๐.๔๐๗	๓.๙๑	๐.๓๗๖	๓.๘๒	๐.๔๑๙	๑.๔๕๖	๐.๒๓๘

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาพรวม ทั้ง ๖ ด้าน ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ จำแนกตาม พรรษา

แหล่งข้อมูล การบริหารกิจการคณะสงฆ์	พรรษา N=๑๐๖						F	Sig
	๕-๑๐ พรรษา		๑๑-๒๐ พรรษา		๒๑ พรรษาขึ้นไป			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
ด้านการปกครอง	๓.๖๖	๐.๔๘๘	๓.๙๐	๐.๕๒๙	๓.๖๒	๐.๖๕๘	๒.๘๕๖	๐.๐๖๒
ด้านการศึกษา	๓.๗๓	๐.๔๔๕	๓.๙๑	๐.๖๑๑	๓.๗๖	๐.๕๑๓	๑.๐๘๖	๐.๓๔๒
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๘๖	๐.๔๒๒	๔.๐๔	๐.๔๗๓	๓.๘๖	๐.๕๕๑	๑.๖๗๔	๐.๑๙๓
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๗๔	๐.๔๖๐	๓.๙๑	๐.๔๐๙	๓.๗๙	๐.๕๓๗	๑.๓๘๒	๐.๒๕๖
ด้านการศึกษาอุปการ	๓.๘๔	๐.๔๓๕	๔.๑๔	๐.๔๖๐	๓.๙๔	๐.๔๖๘	๓.๖๖๖	๐.๒๖๙
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๙๓	๐.๓๔๔	๓.๘๕	๐.๔๗๗	๓.๘๕	๐.๔๖๖	๐.๒๒๗	๐.๗๙๘
ภาพรวม	๓.๗๙	๐.๓๒๕	๓.๙๖	๐.๓๘๗	๓.๘๐	๐.๔๕๘	๒.๐๕๘	๐.๑๓๓

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาพรวม ทั้ง ๖ ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตาม การศึกษาสายสามัญ

แหล่งข้อมูล การบริหารกิจการคณะสงฆ์	การศึกษาสายสามัญ N=๑๐๖						F	Sig
	ต่ำกว่า ปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงปริญญาตรี			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
ด้านการปกครอง	๓.๘๑	๐.๖๖๑	๓.๘๒	๐.๔๕๙	๓.๕๔	๐.๖๔๗	๐.๘๗๔	๐.๔๒๐
ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๑	๐.๕๘๕	๓.๙๑	๐.๕๕๑	๓.๖๕	๐.๕๘๗	๐.๙๒๙	๐.๓๙๘
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๙๘	๐.๕๓๙	๔.๐๐	๐.๔๓๗	๓.๗๑	๐.๔๙๔	๑.๒๖๒	๐.๒๘๗
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๘๗	๐.๔๖๐	๓.๘๙	๐.๔๑๑	๓.๕๘	๐.๖๑๑	๑.๖๔๔	๐.๑๙๘
ด้านการสาธารณูปการ	๔.๐๐	๐.๕๙๐	๔.๑๒	๐.๓๔๕	๓.๘๑	๐.๓๘๓	๑.๙๔๙	๐.๑๔๘
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๘๒	๐.๔๗๑	๓.๙๑	๐.๔๒๓	๓.๗๗	๐.๕๖๓	๐.๗๑๔	๐.๔๙๒
ภาพรวม	๓.๘๘	๐.๔๕๓	๓.๙๔	๐.๓๒๘	๓.๖๘	๐.๔๙๓	๑.๕๙๗	๐.๒๐๘

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาพรวม ทั้ง ๖ ด้าน มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๙ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ จำแนกตาม การศึกษาทางธรรม

แหล่งข้อมูล การบริหารกิจการคณะสงฆ์	การศึกษาทางธรรม N=๑๐๖						F	Sig
	นักธรรมชั้นตรี		นักธรรมชั้นโท		นักธรรมชั้นเอก			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
ด้านการปกครอง	๔.๐๘	๐.๓๑๕	๓.๗๕	๐.๕๖๕	๓.๗๘	๐.๕๗๕	๐.๕๓๖	๐.๕๘๗
ด้านการศึกษา	๓.๕๖	๐.๔๓๘	๓.๕๐	๐.๕๑๕	๓.๘๒	๐.๕๕๔	๐.๒๖๒	๐.๗๗๐
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๐๘	๐.๕๕๓	๓.๕๕	๐.๔๒๖	๓.๕๖	๐.๕๐๕	๐.๑๖๗	๐.๘๔๗
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๘๓	๐.๕๖๑	๓.๗๗	๐.๔๖๒	๓.๘๕	๐.๔๔๓	๐.๖๗๗	๐.๕๑๐
ด้านการสาธารณูปการ	๔.๑๓	๐.๖๗๒	๓.๘๖	๐.๔๗๓	๔.๑๑	๐.๔๔๗	๒.๘๒๐	๐.๐๖๔
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๕	๐.๖๑๖	๓.๗๗	๐.๔๒๔	๓.๕๐	๐.๔๕๕	๐.๕๕๓	๐.๓๘๕
ภาพรวม	๓.๕๗	๐.๔๗๔	๓.๘๕	๐.๔๐๓	๓.๕๑	๐.๓๕๘	๐.๓๐๘	๐.๗๓๖

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาพรวม ทั้ง ๖ ด้าน มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๐ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ จำแนกตาม การศึกษาทางปริญญาธรรม

แหล่งข้อมูล การบริหารกิจการคณะสงฆ์	การศึกษาทางธรรม N=๑๐๖						F	Sig
	ปธ. ๑-๒-๓		ปธ. ๔-๖		ปธ. ๗-๘			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
ด้านการปกครอง	๓.๘๘	๐.๔๘๘	๓.๗๕	๐.๕๓๘	๓.๗๘	๐.๖๒๒	๐.๑๓๗	๐.๘๗๒
ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๓	๐.๔๓๒	๓.๘๕	๐.๖๑๓	๓.๘๑	๐.๕๕๒	๐.๒๐๕	๐.๘๑๒
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๕๗	๐.๔๕๔	๓.๕๖	๐.๕๒๕	๓.๕๘	๐.๔๕๕	๐.๐๐๘	๐.๕๕๒
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๘๑	๐.๕๐๒	๓.๘๔	๐.๔๗๔	๓.๕๐	๐.๔๑๓	๐.๒๘๓	๐.๗๕๔
ด้านการสาธารณูปการ	๓.๕๒	๐.๓๕๒	๔.๐๖	๐.๕๑๑	๔.๐๗	๐.๔๔๑	๐.๕๑๖	๐.๕๕๘
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๕๗	๐.๔๖๐	๓.๘๒	๐.๕๐๘	๓.๘๕	๐.๓๗๕	๐.๖๗๑	๐.๕๑๓
ภาพรวม	๓.๕๐	๐.๓๕๗	๓.๘๕	๐.๔๓๕	๓.๕๐	๐.๓๗๔	๐.๐๑๐	๐.๕๕๑

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาพรวม ทั้ง ๖ ด้าน มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๑ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ จำแนกตาม ประสบการณ์การปกครอง

แหล่งข้อมูล การบริหารกิจการคณะสงฆ์	ประสบการณ์การปกครอง N=๑๐๖						F	Sig
	๕-๑๐ ปี		๑๑-๑๕ ปี		๑๖ ปีขึ้นไป			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
ด้านการปกครอง	๓.๗๖	๐.๔๗๙	๓.๘๓	๐.๕๘๘	๓.๗๘	๐.๕๗๔	๐.๑๑๕	๐.๘๙๒
ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๒	๐.๕๑๓	๓.๘๗	๐.๕๖๒	๓.๘๔	๐.๕๙๘	๐.๐๕๘	๐.๙๔๔
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๐๒	๐.๔๓๘	๔.๐๒	๐.๔๖๖	๓.๙๑	๐.๕๒๒	๐.๖๘๗	๐.๕๐๕
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๗๔	๐.๔๕๒	๓.๙๑	๐.๔๗๒	๓.๘๔	๐.๔๒๙	๐.๙๐๔	๐.๔๐๘
ด้านการสาธารณูปการ	๓.๘๖	๐.๔๗๑	๔.๑๖	๐.๔๕๐	๔.๐๐	๐.๔๗๑	๒.๗๐๕	๐.๐๗๒
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๘๖	๐.๔๐๒	๓.๙๐	๐.๔๗๓	๓.๘๓	๐.๔๕๔	๐.๒๒๐	๐.๘๐๓
ภาพรวม	๓.๘๔	๐.๓๖๕	๓.๙๕	๐.๓๙๗	๓.๘๖	๐.๔๑๔	๐.๖๒๘	๐.๕๓๕

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาพรวม ทั้ง ๖ ด้าน มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๒ ผลการทดสอบสมมติฐานเพื่อผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของ
พระสังฆาธิการต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม
โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

	ตัวแปรทดสอบ	ค่า F	ค่า Sig	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
	- ตำแหน่งพระสังฆาธิการ	๐.๓๖๐	๐.๗๘๒	-	✓
	- อายุ	๑.๔๕๖	๐.๒๓๘	-	✓
	- จำนวนพรรษา	๒.๐๕๘	๐.๑๓๓	-	✓
	- การศึกษาสายสามัญ	๑.๕๙๗	๐.๒๐๘	-	✓
	- การศึกษาทางธรรม	๐.๓๐๘	๐.๗๓๖	-	✓
	- การศึกษาทางเปรียญธรรม	๐.๐๑๐	๐.๙๙๑	-	✓
	-ประสบการณ์การปกครอง	๐.๖๒๘	๐.๕๓๕	-	✓

๔.๔ ผลการศึกษาข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการ มีดังนี้

๑. ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการควรมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุมตามมติมหาเถรสมาคมหรือผู้ปกครองเหนือตนจัดประชุม และจัดประชุมเพื่อชี้แจงข่าวสารการประชุมเพื่อชี้แจงกฎระเบียบภายในวัด

๒. ด้านการศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง และเพิ่มบุคลากรทางการศึกษาทั้งครูผู้สอนและนักเรียน และจัดหาบุคลากรทางการศึกษาและส่งเสริมยกย่องให้มีขวัญกำลังใจ โดยเฉพาะควรดำเนินการจัดตั้งสำนักศาสนศึกษา

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการมอบทุนศึกษาสงเคราะห์เป็นประจำ และการตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์เพราะเป็นการมอบทุนตามความสะดวก และส่งเสริมให้มีการตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์สม่ำเสมอ เพื่อความต่อเนื่อง

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดให้มีการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญต่างๆเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นประจำ ให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกไปสถานที่ต่างๆเพื่ออบรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. ด้านสาธารณูปการ การก่อสร้างอาคารและเสนาสนะภายในวัดไม่ให้ใหญ่เกินความจำเป็น มีวางแผนในการก่อสร้างเสนาสนะเพื่อประหยัดทุนทรัพย์ในการก่อสร้างเพื่อจะได้นำปัจจัยส่วนไปพัฒนาด้านอื่นๆ

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นไป ทำให้การด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการลดน้อยไป และเข้าไปมีส่วนส่งเสริมและร่วมมือกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มการบริหารงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในทุกกิจกรรม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครและเพื่อเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม สถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์การปกครอง ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพระสังฆาธิการในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๐๖ รูป วิเคราะห์ข้อมูลหาความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance)

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษา เรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษาด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

๕.๑.๑ ผลการศึกษาข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างทั้ง จำนวน ๑๐๖ รูป และเก็บรวบรวมเครื่องมือแบบสอบถามกลับมาได้ จำนวน ๑๐๖ ชุด เป็นแบบสอบถามชุดเดียวกันทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ ๙๙.๐๕

๕.๑.๒ ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร มีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

พบว่า ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส จำนวน ๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖, รองลงมา มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วย เจ้าอาวาส จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖, ตำแหน่งเจ้าคณะตำบล จำนวน ๑๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓, และตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๕, อายุ พระสังฆาธิการส่วนมากมีอยู่ระหว่าง ๔๑-๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓, รองลงมา มีอายุอยู่ระหว่าง ๖๑ ขึ้นไป จำนวน ๓๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๘, และมีอายุอยู่ระหว่าง ๒๐-๔๐ ปี จำนวน ๑๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๙, พรรษา พระสังฆาธิการส่วนมากมีพรรษา ๑๑-๒๐ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๖๕ รูป คิดเป็นร้อยละ

๖๑.๓, รองลงมา พรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖, พรรษา ๕-๑๐ พรรษา จำนวน ๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑ การศึกษายาสามัญ พระสังฆาธิการมีวุฒิ การศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๕๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๙ และรองลงมา ปริญญาตรี จำนวน ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๕, และมีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๖, วุฒิการศึกษาทางธรรม พระสังฆาธิการส่วนมาก จบนักธรรมชั้นเอก จำนวน ๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๗, รองลงมา จบนักธรรมชั้นโท จำนวน ๒๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๕, และจบนักธรรมชั้นตรี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๘, พระสังฆาธิการส่วนมาก จบ การศึกษาเปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค จำนวน ๕๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑, รองลงมา จบการศึกษา เปรียญธรรม ๗-๙ ประโยค จำนวน ๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖, และสงฆ์ จบการศึกษาเปรียญ ธรรมประโยค ๑-๒-๓ จำนวน ๑๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๓, ด้านประสบการณ์การปกครอง ส่วนมาก พระสังฆาธิการมีประสบการณ์การปกครองคณะสงฆ์ อยู่ระหว่าง ๑๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๓, รองลงมา มีประสบการณ์การปกครองคณะสงฆ์ อยู่ระหว่าง ๑๑-๑๕ ปี จำนวน ๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๕, และมีประสบการณ์การปกครองคณะสงฆ์ อยู่ระหว่าง ๕-๑๐ ปี จำนวน ๑๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒, ตามลำดับ

๕.๑.๓ ผลการศึกษาข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการเกี่ยวกับการบริหาร กิจการของคณะสงฆ์ มีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ของพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้านได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสน ศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการและด้าน การสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเรียงเป็นรายข้อ มีผลการศึกษาดังนี้

๑. ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้า อาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้เกิดการบริหารงบประมาณคล่องตัว การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบ ตามวาระต่างๆ ภายในวัดและการเข้าประชุมพระสังฆาธิการตามวาระที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม การอบรมสั่งสอนพระภิกษุและศิษย์วัดเสมอและมีการจัดสรรงบประมาณในการ บริหารวัดอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ด้านการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วย เจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการจัดสรรงบประมาณการเงินจัดซื้อ อุปกรณ์การเรียนการสอนนักธรรม บาลี และปริยัติอย่างทั่วถึงและคัดเลือกครูสอนนักธรรม บาลี

ที่มีคุณภาพสอนและใช้กฎระเบียบการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะและออกกฎระเบียบใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวัดอยู่เสมอ

๓. **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นและมีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น

๔. **ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ส่วนให้การส่งเสริมให้พระภิกษุไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน

๕. **ด้านสาธารณูปการ** พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการวางแผนการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดอย่างเป็นระบบ มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นชาวพุทธมีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัด

๖. **ด้านสาธารณสงเคราะห์** พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อช่วยงานสังคม และดำเนินการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเข้ามาทำบุญและจัดกิจกรรมกับทางวัดเป็นประจำ

๕.๑.๔ ผลการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารและช่วยงานกิจการคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร หาค่าความแปรปรวนทางเดียว **One-Way ANOVA** มีดังนี้

(๑) ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร พบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความคิดเห็นของต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

(๒) ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานภาพ ได้แก่ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมและประสบการณ์การปกครอง มีรายละเอียดดังนี้

- ๑) สถานภาพส่วนบุคคลด้านตำแหน่งพระสังฆาธิการ
พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๒) สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ
จากตารางที่ ๔.๑๐ พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๓) สถานภาพส่วนบุคคลด้านจำนวนพรรษา
พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๔) สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ
พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาสายสามัญต่างกันมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๕) สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิทางการศึกษาทางธรรม
พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกันมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๖) สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม
พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกันมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๗) สถานภาพส่วนบุคคลด้านประสบการณ์การปกครอง
พระสังฆาธิการที่มีประสบการณ์ปกครอง ต่างกันมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. ผลการศึกษาข้อมูลความคิดเห็นพระสังฆาธิการ มีดังนี้

๑. ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการควรมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุมตามมติมหาเถรสมาคมหรือผู้ปกครองเหนือตนจัดประชุม และจัดประชุมเพื่อชี้แจงข่าวสารการประชุมเพื่อชี้แจงกฎระเบียบภายในวัด

๒. ด้านการศาสนศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง และเพิ่มบุคลากรทางการศึกษาทั้งครูผู้สอนและนักเรียน และจัดหาบุคลากรทางการศึกษาและส่งเสริมยกย่องให้มีขวัญกำลังใจ โดยเฉพาะควรดำเนินการจัดตั้งสำนักศาสนศึกษา

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการมอบทุนศึกษาสงเคราะห์เป็นประจำ และการตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์เพราะเป็นการมอบทุนตามความสะดวก และส่งเสริมให้มีการตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์สม่ำเสมอ เพื่อความต่อเนื่อง

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดให้มีการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นประจำ ให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกไปสถานที่ต่าง ๆ เพื่ออบรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. ด้านสาธารณูปการ การก่อสร้างอาคารและเสนาสนะภายในวัดไม่ให้ใหญ่เกินความจำเป็น มีวางแผนในการก่อสร้างเสนาสนะเพื่อประหยัดทุนทรัพย์ในการก่อสร้างเพื่อจะได้นำปัจจัยส่วนไปพัฒนาด้านอื่น ๆ

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรมืองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นไป ทำให้การด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการลดน้อยไป และเข้าไปมีส่วนส่งเสริมและร่วมมือกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มการบริหารงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในทุกกิจกรรม

๕.๒ การอภิปรายผล

ผลการศึกษา เรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ข้อสังเกตและนำประเด็นมาอภิปราย มีดังนี้

๑. **ด้านการปกครอง** พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อให้เกิดการบริหารงานการเงินคล่องตัว การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่าง ๆ ภายในวัดและการเข้าประชุมพระสังฆาธิการตามวาระที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม การอบรมสั่งสอนพระภิกษุและศิษย์วัดเสมอและมีการจัดสรรงบประมาณในการบริหารวัดอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสอดคล้องกับ พระธนดล นาคสุวรรณโณ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ

๒. ด้านการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการจัดสรรงบประมาณการเงินจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนนักธรรม บาลี และปริยัติอย่างทั่วถึงและคัดเลือกครูสอนนักธรรม บาลี ที่มีคุณภาพสอนและใช้กฎระเบียบการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะและออกกฎระเบียบใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาวัดอยู่เสมอ มีความสอดคล้องกับ พระมหาบุญมี อธิปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิตแนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ ของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศสังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถืออุดมคติ เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นและมีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น มีความสอดคล้องกับ พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ อธิปญโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มี ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ส่วนให้การส่งเสริมให้พระภิกษุไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน ความสอดคล้องกับ **จรินทร์ ยังสังข์** ได้การศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยใช้พื้นที่ในการวิจัยในชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า “บทบาทของพระสงฆ์ส่วนใหญ่มุ่งไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน แต่ด้วยการกล่อมเกล่าประสบการณ์ผ่านอุปัชฌาย์ครูอาจารย์หรือพระรูปอื่นที่ตนเขารู้จักและเป็นแนวทางแห่งการได้รับลาภสักการะ จึงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ถ้าในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมจะพบว่าโดยธรรมชาติของศาสนามีความปรารถนาให้ศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรม จริยธรรมประจำกาย วาจา ใจ เป็นพลเมืองดีของสังคม และประเทศชาติ ถือเป็น การช่วยรัฐอบรมประชาชนให้ตั้งอยู่ในความเรียบร้อย อีกประการหนึ่งคือ บทบาทของพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับความศรัทธาต่อพระสงฆ์รูปนั้นๆ ประชาชนมีการแยกแยะในการแสดงความศรัทธาต่อพระสงฆ์แตกต่างกันออกไป การแสดงบทบาทในวัดในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นของเจ้าอาวาส พระลูกวัดพระรูปหนุ่ม ๆ จะไม่มีบทบาท จึงก่อให้เกิดการรวมตัวของพระหนุ่มจากวัดต่าง ๆ เป็นเครือข่าย เป็นองค์กรจนได้รับการยอมรับจากผู้บริหารสถานศึกษา ประชาชนในการนิมนต์ไปจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นอาจารย์สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน เป็นต้น

๕. ด้านสาธารณูปการ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการวางแผนการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดอย่างเป็นระบบ มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นชาวพุทธมีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัดความสอดคล้องกับ **เสาวลักษณ์ ขำนิล** ได้ศึกษาเรื่อง พระสงฆ์ในชุมชนวังไผ่และชุมชนอุตุะเกาต่างมีบทบาทช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชน พบว่า ๑. สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นผู้นำชาวบ้านในการรวมกลุ่มในการทำงานต่างๆ พระสงฆ์จะร่วมมือกับผู้นำของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มกรรมการวัด กลุ่มผู้ชำนาญทางด้านการช่างต่าง ๆ ให้แต่ละกลุ่มทำงานร่วมกันด้วยวัตถุประสงค์เดียวกัน ๒. พระสงฆ์ขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการสร้างสาธารณสมบัติให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะชาวบ้านมีความศรัทธาเชื่อถือว่าไว้วางใจจึงให้ความช่วยเหลือร่วมมือทั้งกำลังกายและทรัพย์สินรวมทั้งกำลังความคิด วัตถุประสงค์ และช่างฝีมือในด้านต่างๆ จึงทำให้การทำงานต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชนสำเร็จไปได้ด้วยดี ๓. พระสงฆ์ยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงานในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนา ชุมชน พระสงฆ์จะเป็นผู้แนะนำทางแก้ไขในการแก้ไขปัญหา ต้องช่วยเหลือให้งานที่ทำสำเร็จลงตามเป้าหมายที่วางไว้ให้ได้ ทุกคนที่ร่วมกันทำงานจะต้องมีความรับผิดชอบในการทำงาน เพราะทุกคนมีส่วน

ร่วมกันในการวางแผนและดำเนินงานจะสำเร็จไปได้ด้วยดีก็เพราะความร่วมมือจากพวกเขา
 นั่นเอง ๔. พระสงฆ์ในชุมชนช่วยอบรมประชาชนให้มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทำ
 ประโยชน์ให้กับชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน
 และ ๕. เป็นที่พึ่งทางใจและให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่างๆ

๖. **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส
 , ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อ
 ช่วยงานสังคม และดำเนินการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเข้ามาทำบุญและจัด
 กิจกรรมกับทางวัดเป็นประจำ ความสอดคล้องกับ **มาณี ไชยธีรานุวัตร** และคณะ ได้วิจัย
 เรื่อง “บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก”
 โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย พระเถระในภาคตะวันออก และพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีทำบุญ
 รวมทั้งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัด จำนวน ๘๘ คน พบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์
 ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่ถูกต้องให้แก่
 ประชาชน การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตนการทำวิปัสสนา
 กรรมฐานการสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถาน
 เลี้ยงดูเด็ก ประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียน
 โรงพยาบาล ถนนหนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้
 ทันสมัย การส่งเสริมวิชาชีพให้ชาวบ้าน

๕.๒.๑ แนวทางการบริหารการปกครองคณะสงฆ์

๑. พระสังฆาธิการต้องมีส่วนร่วมและเข้าร่วมประชุมตามมติมหาเถรสมาคมเพื่อ
 ชี้แจงข่าวสารการประชุมหรือเพื่อชี้แจงกฎระเบียบภายในวัด
๒. มีการจัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงเพิ่มบุคลากรทางการศึกษาทั้งครูผู้สอน
 และนักเรียน จัดหาบุคลากรทางการศึกษาและส่งเสริมให้ขวัญกำลังใจ
๓. มีการมอบทุนศึกษาสงเคราะห์เป็นประจำสม่ำเสมอเนื่อง
๔. มีกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญต่างๆ เพื่อเผยแผ่
 พระพุทธศาสนาเป็นประจำเพื่ออบรมเผยแผ่หลักคำสอนพระพุทธศาสนา
๕. วางแผนในการก่อสร้างเสนาสนะไม่ให้ใหญ่เกินความจำเป็น เพราะทำให้เกิดการ
 ใช้ทุนทรัพย์ไปกับการก่อสร้างมากเกินไปทำให้ขาดการพัฒนาในด้านอื่นๆ
๖. ควรเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มการบริหารงานด้าน
 สาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในทุกกิจกรรม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา เรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ประโยชน์ที่ได้ จากศึกษาและนำเสนอแนะเป็นแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีข้อเสนอแนะดังนี้

๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. พระสังฆาธิการต้องมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุม ตามมติมหาเถรสมาคมหรือผู้ปกครองเหนือตนจัดประชุม แต่การจัดประชุมเพื่อชี้แจงข่าวสาร การประชุมหรือเพื่อชี้แจงกฎระเบียบภายในวัด

๒. พระสังฆาธิการควรมีการจัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง เพิ่มบุคลากร ทางการศึกษาทั้งครูผู้สอนและนักเรียน ดังนั้น จึงควรจัดหาบุคลากรทางการศึกษาและส่งเสริม ยกย่องให้มีขวัญกำลังใจ โดยเฉพาะควรดำเนินการจัดตั้งสำนักศาสนศึกษา

๓. พระสังฆาธิการควรมีการมอบทุนศึกษาสงเคราะห์เป็นประจำ แต่ขาดการ ตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์ เพราะเป็นการมอบทุนตามความสะดวก จึงควรส่งเสริมให้มีการตั้งทุน ศึกษาสงเคราะห์สม่ำเสมอ เพื่อความต่อเนื่องของการมอบทุน

๔. พระสังฆาธิการควรจัดให้มีการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นประจำ และควรมีการจัดให้มี พระธรรมทูตหรือธรรมจาริกไปสถานที่ต่าง ๆ เพื่ออบรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. ควรมีมุ่งเน้นก่อสร้างอาคารและเสนาสนะภายในวัด และจัดการวางแผนใน การก่อสร้างเสนาสนะไม่ให้ใหญ่เกินความจำเป็น เพราะทำให้เกิดการใช้ทุนทรัพย์ไปกับการ ก่อสร้างมากเกินไป จนทำให้ขาดการพัฒนาด้านอื่นๆ

๖. พระสังฆาธิการส่วนใหญ่กำลังผลกระทบระดับนี้ให้กับองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นมากเกินไป ทำให้การด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการลดน้อยไป ควรเข้าไป มีส่วนส่งเสริมและร่วมมือกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มการบริหารงานด้านสาธารณ สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในทุกกิจกรรม

๓.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยข้อเสนอแนะการดำเนินการวิจัยครั้งต่อไปนี้

๑) ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๒) ศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

๓) ควรศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามจังหวัดต่าง ๆ

๔) ศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการ

๕) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๖) ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระหว่างภูมิภาคต่างๆ เพื่อจะได้ทราบความแตกต่างของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือครูจริยศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒.

จันทร์ธานี สงวนนาม, **การสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**, (ม.ท.ป), ๒๕๓๖.

ชาญชัย อาจิณสมอาจารย์, **ศัพท์การบริหารการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

เด่น ชะเนติยัง, **การบริหารงานบุคคล**, กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓.

ดิน ปรัชญพฤทธิ, **หลักการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ทองหล่อ เดชไทย, **หน่วยที่๑แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข**, นนทบุรี :

ธนจรส พูนสิทธิ์, **การจัดการองค์การและการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.

ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **องค์การและการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร : ธีระรัตน์ กิจจักษ์, **การบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, **การบริหารการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาบริหารการศึกษา นิตย สัมมาพันธ์, **การบริหารเชิงพุทธ**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

เนตร์พัฒนา ยาวีราช, **การจัดการสมัยใหม่**, กรุงเทพมหานคร : เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๖. อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓.

บุญศรี พานะจิตต์, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕.

ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร, **สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง**, กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙.

ประพันธ์ สุริหาร, **ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร**, ขอนแก่น : ภาควิชาบริหารการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

- ปรีชา ช่างขวัญยืน,ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์กรและการจัดการ, กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม
๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปริยัติโสภณ, (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒
ภาคปฏิบัติการ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
พระวิสุทธิภัทรธาดา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม, กรุงเทพมหานคร ::
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), คนสำราญงานสำเร็จ, กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์
พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.
- พะยอม วงศ์สารศรี, องค์กรและการจัดการ, กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์,
๒๕๔๒.
- พิทยา บวรวัฒนา,การบริหารเชิงบูรณาการ,นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน,๒๕๔๖.
- มัลลิกา ต้นสอน, การจัดการยุคใหม่, กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔.
- ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย, กรุงเทพมหานคร : โฟร์โพซ, ๒๕๔๕.
- วิเชียร วิทยาอุดม,ทฤษฎีองค์กร, กรุงเทพมหานคร : ธีระฟิล์มและไวเท็กซ์,๒๕๔๘.
- วินัย สมมิตร, สมัย รื่นสุข และสุนทร, หลักการบริหารการศึกษา, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๒๙.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ
สำนักพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.
- วิโรจน์ สารรัตนะ,การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา,กรุงเทพมหานคร :
ศจี อนันต์นพคุณ, กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ, สงขลา : ชลบุตรกราฟฟิก,
๒๕๔๒.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์, **ทฤษฎีองค์การ** : ฉบับมาตรฐาน, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

สมคิด บางโม, **การบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, **วัดพัฒนา ๕๐**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร**,

สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔.

สมยศ นาวิการ, **การบริหารตามสถานการณ์**, กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕.

สมาน รังสิโยภุชงค์, **การบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน**, ม.ป.ป.,

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

สิรภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.

สุธี สุทธิสมบูรณ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ.,

๒๕๓๖.

สุพิน เกษาคุปต์, **การจัดการปฏิบัติงาน**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

เสนาะ ดิยาวารี, **หลักการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการ

จังหวัดขอนแก่น”, **ปริญญาวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : **ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒**,

วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระครูปลัดอาทิตย์ อุตฺตเวที (ชองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์

กรุงเทพมหานคร : **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปญฺโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์:

ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร**

มหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๕๑.

- พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี, ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย.มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี
 (วีระ ภาทจาโร)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย.
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระยุทธนา รมณฺโฆโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์ประกอบสงฆ์ในสมัย
 พุทธกาล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระมหาสัญญา ปญฺญานิกโก, การศึกษารูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของ
 พระครูพิศาลธรรมโกศล, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย..
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระวุฒิกกรณ วุฑฺฒิกกรโณ, ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุณี,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย. มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระชนดล นาคสุวณฺโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
 ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ ตนฺตโร, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
 จังหวัดกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**, บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย
 เกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘.
- ประสาธ สุขเกษม, “บทบาทของพระสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน”,
วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย :
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- วิสิทธิ์ มณี, ภาวะผู้นำกับการบริหาร, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**,
 บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.
- เสาวลักษณ์ ขำนิล, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้าน
 อุ้ตะเภา จังหวัดชัยนาท”, **วิทยานิพนธ์**, บัณฑิตวิทยาลัย.จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๑๘.

๒. ภาษาอังกฤษ :

E.N.Chapman, **Supervisor Survival Kit**,second edition,California:Science Research Associates Inc.,1995.

Don Hellriegel,**Management** (third edition, Addison – Wesley Publishing Company.

Harold Koont & Heinz Wehrich, Ninth Edition Management, New York : McGrew Hillbook, 1991.

Price, Alan,Human Resourec Management,In a Business Context, 2 edition, London : Thomson Learning, 2004.

William Ouchi, **Organization and Management**, Eaglewood Cliffs:PrenticeHill,1971,
www.chakham.ac.th/technology/computer/web01.htm.

Luther Gulick and Lyndall Urwick, **Papers on the Science of Administration**, New York : Institute of Public Administration, 1937.

ภาคผนวก

ภาคผนวก (ก)
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง แบบสอบถาม

๑) แบบสอบถามเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ๒) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามและข้อมูลแบบสอบถามนี้ไม่มีผลใด ๆ เกี่ยวผู้ให้ข้อมูลแบบสอบถามแต่จะเป็นประโยชน์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ต่อไป

๒) แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาไถ่รุ่ง รุจิรมโม (ทองมา)
นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

☐ เจ้าคณะอำเภอ	☐ เจ้าคณะตำบล
☐ เจ้าอาวาส	☐ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๒. อายุ

- ๒๐ - ๔๐ ปี
- ๔๑ - ๖๐ ปี
- ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. จำนวนพรรษา

- ๕-๑๐ พรรษา
- ๑๑-๒๐ พรรษา
- ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๔. วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ

- ต่ำกว่าปริญญาตรี
- ปริญญาตรี
- สูงกว่าปริญญาตรี

๕. วุฒิทางการศึกษาทางธรรม

- นักธรรมชั้นตรี
- นักธรรมชั้นโท
- นักธรรมชั้นเอก

๖. วุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม

- ประโยค ๑-๒-๓
- เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค
- เปรียญธรรม ๗-๙ ประโยค

๗. ประสบการณ์การปกครอง

- ๕-๑๐ ปี
- ๑๑-๑๕ ปี
- ๑๖ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับแบบสอบถามตามความคิดเห็น

ข้อที่	การบริหารกิจการคณะสงฆ์	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านการปกครอง						
๑.	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่างๆ ภายในวัด					
๒.	มีการใช้กฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะและออกกฎระเบียบใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวัดอยู่เสมอ					
๓.	มีการอบรมสั่งสอนพระภิกษุและศิษย์วัดอยู่เสมอ					
๔.	มีการจัดสรรงบประมาณในการบริหารวัดวัด					
๕.	มีการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อให้เกิดการบริหารงบประมาณเงินคลังตัว					
๖.	มีการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม					
๒. ด้านการศึกษา						
๑.	มีการจัดสรรงบประมาณเงินให้กับการเรียนการสอนนักเรียนบาลี และปริยัติ อย่างทั่วถึง					
๒.	มีการส่งเสริมให้จัดการอบรมบาลีและนักเรียนก่อนสอบ ขึ้นทุกปี					
๓.	มีการคัดเลือกครูที่มีคุณภาพและประเมินคุณภาพของครูสอนนักเรียนและบาลี ทุกปี					
๔.	วัดมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่เรียนนักเรียนและบาลี ขึ้นทุกปี					
๕.	มีการให้รางวัลและยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีและแผนกสามัญให้มีขวัญกำลังใจ					
๖.	มีการจัดสรรรางวัลให้นักเรียนที่สอบได้ตามโอกาส เช่น สอบได้บาลี นักเรียน อื่นๆ					

ข้อที่	การบริหารกิจการคณะสงฆ์	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์						
๑.	มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น					
๒.	มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ					
๓.	มีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น					
๔.	มีการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์					
๕.	มีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น					
๖.	มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน					
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา						
๑.	มีการส่งเสริมให้พระภิกษุได้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ					
๒.	มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๓.	มีการแสดงพระธรรมเทศนาให้กับประชาชนได้รับฟังและเข้าใจในพุทธศาสนาและ ศาสนพิธีในการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชน					
๔.	มีการสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง					
๕.	มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ					
๖.	มีการจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกอบรมสั่งสอนแก่ชาวบ้าน					

ข้อที่	การบริหารกิจการคณะสงฆ์	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๕. ด้านการสาธารณูปการ						
๑.	มีการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดอย่างเป็นระบบ					
๒.	มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นชาวพุทธ					
๓.	มีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำ ไฟฟ้า ข้าวของเครื่องใช้ต่าง					
๔.	มีการดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรม					
๕.	มีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภค					
๖	มีการช่วยกันดูแลศาสนสถานอยู่ตลอดเวลา					
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์						
๑.	มีการให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อช่วยงานสังคม					
๒.	มีการจัดทำถนนภายนอกวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมาระหว่างวัดกับชุมชน					
๓.	มีการดำเนินการก่อสร้างที่อำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านที่เข้ามาทำบุญในวัด เช่น ศาลาพักร้อน ที่จอดรถ ที่ปฏิบัติธรรม ห้องน้ำ เป็นต้น					
๔.	มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน ซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ให้เกิดขึ้นในสังคม					
๕.	มีการกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน					
๖	มีการดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชนออกสู่คลอง สร้างถนน					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑. ด้านการปกครอง ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

๒. ด้านการศาสนศึกษา ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

๕. ด้านการสาธารณูปการ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาไถ่รุ่ง รุจิธมฺโม (ทองมา)
- เกิด : วันพุธที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔
- สถานที่เกิด : ๕๐ / ๖๗๙ ซอยพหลโยธิน ๔๕ ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : พ.ศ.๒๕๔๑ นักรรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะเขตบางเขน-จตุจักร
: พ.ศ.๒๕๔๒ ประโยค ๑-๒ สำนักเรียนคณะเขตบางเขน-จตุจักร
: พ.ศ.๒๕๕๑ ประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส จังหวัดนครปฐม
: พ.ศ.๒๕๕๔ เปรียญธรรม ๓ ประโยค
สำนักเรียนคณะจังหวัดอำนาจเจริญ
: พ.ศ.๒๕๕๔ พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง)
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส จังหวัดนครปฐม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อุปสมบท : วันอาทิตย์ที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ณ วัดบางบัว
แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
- สังกัด : วัดบางบัว แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
- หน้าที่ : ครูสอนพระปริยัติธรรม
: ครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน
: พระวินยาริการประจำเขต
: เลขานุการ
- ปีที่เข้าศึกษา : มิถุนายน ๒๕๕๔
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๗ มีนาคม ๒๕๕๖
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดบางบัว แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
: โทร. ๐๘-๖๕๖๙-๖๔๐๐
: e-Mail : pukkl@hotmail.com